

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Darbo teisės katedra**

Dieninio skyriaus (5 metų) V kurso 2 grupės
vientisųjų teisės studijų atšakos – darbo teisė –
studentės Silvijos Katinaitės

Magistro darbas

**Drausminės atsakomybės sąvoka ir jos santykis su kitomis
teisinės atsakomybės rūšimis**

Vadovas: as. Vidmondas Vėgelis
Recenzentas: doc. dr. Viktoras Tiažkijus

Vilnius 2008

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. TEISINĖ ATSAKOMYBĖ IR JOS RŪŠYS.....	7
2. DRAUSMINĖ ATSAKOMYBĖ KAIP TEISINĖS ATSAKOMYBĖS RŪŠIS	18
2.1. Drausminės atsakomybės sąvoka ir jos pagrindiniai bruožai	18
2.2. Drausminės atsakomybės rūšys ir jų santykis.....	23
2.3. Drausminės atsakomybės pagrindai ir sąlygos	26
3. DRAUSMINĖS ATSAKOMYBĖS PRINCIPAI.....	32
4. DRAUSMINĖS ATSAKOMYBĖS SANTYKIS SU ADMINISTRACINE, BAUDŽIAMĄJA, CIVILINE, MATERIALINE IR TARNYBINE ATSAKOMYBE .	39
IŠVADOS	57
LITERATŪRA	59
SANTRAUKA.....	66
SUMMARY.....	67

MAGISTRO DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

Norminiai aktai:

ATPK	Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas
BK	Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas
BPK	Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas
CK	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
CPK	Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
DK	Lietuvos Respublikos darbo kodeksas
Konstitucija	Lietuvos Respublikos Konstitucija
VTĮ	Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas

Institucijos:

KT	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LVAT	Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas

Kita:

CBS	Civilinių bylų skyrius
c. b.	civilinė byla
a. b.	administracinė byla

IVADAS

Žmogus, gyvendamas visuomenėje, privalo paklusti daugeliui valstybės nustatytų teisės normų, kurios reguliuoja jo elgesį. Valstybė, numatydama sankcijas už teisės normų pažeidimus, pirmiausia siekia saugoti ir stiprinti esamą visuomenės gyvenimo tvarką, taip pat perauklėti teisės pažeidėjus.

Atsižvelgiant į tai, kokio pobūdžio teisės normos pažeidžiamos, teisinė atsakomybė gali būti baudžiamoji, administracinė, drausminė, materialinė ir civilinė.¹ Drausminei atsakomybei, kaip vienai iš teisinės atsakomybės rūšių, yra būdingi bendrieji teisinės atsakomybės bruožai, tačiau ši atsakomybės rūšis, kaip ir kitos teisinės atsakomybės rūšys, turi ją iš kitų išskiriančių bruožų (ypatumų).

Temos aktualumas ir magistro darbo originalumas, naujumas. Magistro darbas yra aktualus Lietuvos darbo teisės teorijai, nes jame formuluojama originali drausminės atsakomybės sąvoka, pateikiami ir analizuojami drausminės atsakomybės principai, taip pat pagal pasirinktus kriterijus drausminė atsakomybė lyginama su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis. Minėti klausimai Lietuvos teisės literatūroje yra mažai nagrinėti, pasigendama Lietuvos teisės mokslininkų diskusijos drausminės atsakomybės sąvokos klausimu, lygiai taip pat ir išsamesnės drausminės atsakomybės santykio su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis analizės. Magistro darbo aktualumas grindžiamas ir tuo, kad kai kurie drausminės atsakomybės aspektai nėra tiesiogiai aptarti norminių teisės aktų ar išsamiai nagrinėti Lietuvos teisės teoretikų, analizuojami teismų praktikos lygmenyje, o darbdaviui ir darbuotojui dėl jų iškyla klausimų. Kalbant apie magistro darbo originalumą bei naujumą, atkreiptinas dėmesys, kad ši tema išsamiai nebuvo nagrinėjama ne tik Lietuvos darbo teisės mokslininkų, bet ir Vilniaus universiteto Teisės fakulteto magistrantų darbuose. Be to, šis magistro darbas išsiskiria ne tik lyginamojo - analizės metodo pagal pasirinktus kriterijus pritaikymu drausminės atsakomybės ir kitų teisinės atsakomybės rūšių santykiui atskleisti, bet ir tuo, kad šiame darbe formuluojama originali drausminės atsakomybės sąvoka, atskleidžiami ir analizuojami drausminės atsakomybės principai, atkreipiamas dėmesys ir į kitus drausminės atsakomybės santykio su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis aspektus.

Viena iš priežasčių, lėmusių būtent šios **magistro darbo temos pasirinkimą**, yra nepakankamas Lietuvos darbo teisės mokslo atstovų dėmesys drausminės atsakomybės

¹ DAMBRAUSKIENĖ, G., *et al. Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 53.

sąvokos, santykio su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis klausimui. Be abejo, tema pasirinkta ir dėl to, kad ji viena įdomiausių iš Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Darbo teisės katedros pateikto siūlomų magistro darbų temų sąrašo.

Tyrimo objektas yra teisės mokslininkų darbuose, Lietuvos norminiuose teisės aktuose, teismų praktikoje nurodytų teiginių, nuostatų magistro darbo temos klausimu problematika.

Magistro darbo tikslas – atskleidus ir išanalizavus pagrindinius drausminės atsakomybės bruožus (ypatumus), palyginti drausminę atsakomybę su administracine, baudžiamąja, civiline, materialine ir tarnybine atsakomybe.

Šiam tikslui pasiekti **magistro darbui keliami tokie uždaviniai:**

pirma, išnagrinėti teisės teoretikų, mokslininkų teiginius teisinės atsakomybės sąvokos klausimu;

antra, atskleisti ir išanalizuoti pagrindinius drausminės atsakomybės bruožus (ypatumus) ir suformuluoti drausminės atsakomybės sąvoką, aptariant probleminius šio klausimo aspektus;

trečia, pateikti ir išanalizuoti drausminės atsakomybės principus;

ketvirta, pagal pasirinktus kriterijus palyginti drausminę atsakomybę su administracine, baudžiamąja, civiline, materialine bei tarnybine atsakomybe, taip pat panagrinėti drausminės atsakomybės ir kitų teisinės atsakomybės rūšių taikymo už teisės pažeidimą, kuriuo padaroma žalos kompleksiniam kelių teisės šakų (normų) saugomam objektui, klausimą.

Aukščiau nurodytiems uždaviniams įgyvendinti darbe naudojami tokie **tyrimo metodai**: *loginis* – *analizės*, *teleologinis*, *sisteminis* ir *lingvistinis*, *aprašomasis* metodai skirti drausminės atsakomybės sąvokai, bruožams nagrinėti, darbo drausmės pažeidimo sąlygoms bei drausminės atsakomybės principams analizuoti, o santykiui su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis atskleisti ir tirti greta kai kurių minėtų pasitelkiamas ir *lyginamasis* metodas, kurio pagalba pagal atitinkamus kriterijus drausminė atsakomybė lyginama (gretinama) su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis.

Literatūra ir šaltiniai. Jau minėta, kad drausminės atsakomybės tema Lietuvos darbo teisės mokslininkų darbų yra nedaug, tad specialiosios teisinės literatūros pasirinkimas yra ribotas. Įgyvendinant minėtus uždavinius tarnavo DK² nuostatos, kiti norminiai teisės aktai,

² Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569. Su vėlesniais papildymais ir pakeitimais.

taip pat DK komentaras, be abejo, ir autorių, mokslo įstaigų vadovėliai, mokslininkų monografijos, kiti teisės šaltiniai. Atitinkamais klausimais magistro darbe nagrinėjama ir KT bei LAT praktika.

Magistro darbo struktūra. Magistro darbas susideda iš keturių dalių. Pirmoji magistro darbo dalis skirta bendrosioms teorinėms atsakomybės problemoms: filosofiniam, moraliniam atsakomybės suvokimui (pagrindimui), teisinės atsakomybės sąvokai, rūšims, teisinės atsakomybės sąlygoms. Antroji dalis dėl klausimo apimties ir daugialypiškumo suskirstyta į tris skyrius. Šioje dalyje analizuojama drausminės atsakomybės sąvoka, jos pagrindiniai bruožai, drausminės atsakomybės rūšys bei jų santykis, taip pat tyrinėjami drausminės atsakomybės pagrindai ir sąlygos. Trečioji magistro darbo dalis - „Drausminės atsakomybės principai“ – išskirta kaip atskira dalis dėl klausimo naujumo ir originalumo, nes Lietuvos darbo teisės literatūroje šis klausimas mažai nagrinėtas. Ketvirtoje darbo dalyje pagal pasirinktus kriterijus drausminė atsakomybė lyginama su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis, nagrinėjami kiti šio santykio aspektai.

1. TEISINĖ ATSAKOMYBĖ IR JOS RŪŠYS

Žmonių elgesį visuomenėje, jų tarpusavio santykius reguliuoja ne tik teisės, bet ir moralės normos. Darbe, buityje ir kitose visuomeninio gyvenimo srityse žmonės elgiasi vadovaudamiesi ir teisės, ir moralės, ir kitomis socialinio pobūdžio taisyklėmis. Moralės normos – tai tam tikros istoriškai susiformavusios ir visuomenės priimtose elgesio taisyklės, orientuojančios žmones savo noru pasirinkti kilnius, visuomenei reikšmingus poelgius ir susilaikyti nuo netinkamų veiksmų. Pagal jas vieni žmonių poelgiai vertinami kaip teisingi, teigiami, kiti – kaip neteisingi, neigiami, amoralūs, atmetini ir smerktini.³ Dauguma teisės normų įtvirtina vienokias ar kitokias moralės nuostatas. Tačiau moralinė ir teisinė atsakomybė toli gražu ne visada sutampa. **Moralinė atsakomybė** pirmiausia yra subjektyvus paties žmogaus savo elgesio vertinimas, o teisinė atsakomybė yra išorinis, objektyvus žmogaus elgesio vertinimas.⁴ Moralinės atsakomybės sąvoka paprastai vartojama tada, kai norima pabrėžti, kad vienų ar kitų priedermių vykdymas nėra siejamas su išorinėmis sankcijomis, asmeniniais interesais, o remiasi laisvu tam tikrų išsipareigojimų priėmimu.⁵ Dėl moralės standartų pažeidimo gali atsirasti vidinių pažeidėjo išgyvenimų ar neigiamas visuomenės požiūris, tuo tarpu dėl teisės pažeidimo atsiranda neigiamos pasekmės, sankcionuotos valstybės. Teisinės atsakomybės pagrindas yra žmogaus galimybė rinktis elgesio variantą, suprantant konkrečius pasirinkimo pasekmes. Antra, atsakomybė atsiranda padarius netinkamą veiksmą arba neveikus reikiamu būdu, tačiau žmogus negali atsakyti už mintis.⁶

Moralė, skirtingai nei teisė, yra vidinis žmogaus įsisąmonintas elgesio modelis. Žmonės, vedami savo vidinių įsitikinimų ir sąžinės balso, laikosi tam tikrų moralinių nuostatų, jaučiasi moraliai atsakingi. Be to, ne visos teisės normos sutampa su moralinėmis nuostatomis, todėl jų laikymasis jau grindžiamas teisės normose įtvirtintų sankcijų poveikio baimės, o ne moraliniu įsitikinimu, t. y. žmogus suvokia, kad jis yra atsakingas teisiškai.

Filosofijos literatūroje atsakomybė aiškinama kaip žmogaus suvokimas, kad jis yra atsakingas už savo veiksmus ir, kad priklausomai nuo jo veiksmų rezultatų, gali būti giriamas arba smerkiamas. Pabrėžtina, kad apie žmogaus atsakomybę galima kalbėti tik tuomet, jeigu

³ DAMBRAUSKIENĖ, G., et al. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 56.

⁴ MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 12.

⁵ LAURINAVIČIUS, A. *Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas: monografija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003, p. 195.

⁶ *Darbo teisės žinynas*. Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. [Vilnius]: UAB „Verslo žinios“, [2003], 1 sektuvas, 8.2. skyrelis, p. 1.

jis veikia laisvai, t. y. pats pasirenka konkretų savo elgesio variantą, būdą ir supranta savo veikimo (neveikimo) prasmę.⁷ Tad filosofijos požiūriu atsakomybė paprastai grindžiama laisvos valios principu, kuris numato žmogui laisvo pasirinkimo galimybę (kokį elgesio variantą pasirinkti), tai gali ir nulemti jo atsakomybę už pasirinkto elgesio sukeltus neigiamus padarinius. Filosofiskai atsakomybė suprantama ir kaip asmens požiūris į visuomenę ir valstybę, į kitus asmenis, tenkinant jų reikalavimus, savo pareigos visuomenei, valstybei ir kitiems asmenims įsisąmoninimas ir suvokimas.⁸

Priimtų moralinių, etinių, paprotinių, teisinių ir kitokių elgesio nuostatų nesilaikymas sukelia naują pareigą, kurios nebuvo iki tol, kol šie reikalavimai nebuvo pažeidžiami.⁹ Todėl atsakomybė turi būti siejama su asmens pareiga, nes žmonės gyvena drauge visuomenėje, jie naudojami tam tikromis teisėmis, tad turi vykdyti ir tam tikras pareigas. Tik taip įmanomas bendras žmonių gyvenimas.

Kiekvienas visuomenės narys turi suvokti, kad subjektinės teisės nėra ir negali būti absoliučios, nes jos turi priklausomybę nuo pareigų vykdymo. Visuomenė bus darni tik tada, kai žmonės supras, kad subjektinės teisės praradimą lemia pareigų nevykdymas ir kad tai yra **teisinė atsakomybė**. Tad atsakomybė – tai tokia asmens psichinė būseną, kai asmuo suvokia, kad pareigos vykdymas yra ne tik jo, bet ir kitų asmenų subjektinės teisės garantas ir kad nuo šio vykdymo priklauso jo paties teisių likimas. Vadinasi, atsakomybė – tai asmens suvokimas, kad jis naudojasi teisėmis nuolat būdamas visuomenėje ir dėl to yra jai nuolat atitinkamai įsipareigojęs.¹⁰

Aiškinant teisinę atsakomybę ne valdžios, o piliečių interesais, ją reikia kildinti ne iš valstybės valios, o iš individų lygiaverčių mainų – iš subjektinių teisių ir pareigų vienovės ir suprasti ją kaip pačių piliečių ir kaip valstybės akciją. Tai įgyvendina gerai žinomą demokratijos principą, kad valstybė įsikiša į piliečių tarpusavio santykius tik ten ir tik tada, kai patys piliečiai nepajėgia teisėtomis priemonėmis išspręsti savo problemų – nepajėgia vykdyti vienas kitam pareigų, nedalyvaujant valstybės institucijoms. Tad teisinę atsakomybę, kaip ir kitas teisės kategorijas, reikia aiškinti remiantis ta pačia teisių ir pareigų vienove. Ir iš tiesų, jeigu atsakomybė teisinė, tai jos turinys gali būti atskleistas tik remiantis pačia teisės

⁷ MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 6.

⁸ VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 225.

⁹ BAGDANSKIS, T. *Materialinės atsakomybės problemos darbo teisiniuose santykiuose* [rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2005, p. 15. Nepublikuotas dokumentas saugomas Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje.

¹⁰ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis. 2-asis papild. ir patais. leid.* Vilnius: Justitia, 2004, p. 442.

esme, kurios formali išraiška – subjektinių teisių ir pareigų vienovė. Būtent čia reikia ieškoti teisinės atsakomybės poreikio ir atsakymo į klausimą, kas yra teisinė atsakomybė.¹¹

Atsakomybė įgyvendinama dviem būdais: 1) vykdant pareigas, kuriomis legalizuojamas naudojimasis subjektinėmis teisėmis arba 2) siaurinant subjektines teises, kai atsisakoma vykdyti teisėms proporcingas pareigas. Šis siaurinimas jau vykdomas valstybės prievartos priemonėmis. Atsižvelgiant į tai, kuriuo iš šių būdų yra palaikoma konkretaus asmens teisinio statuso teisių ir pareigų pusiausvyra, teisinė atsakomybė gali būti skirstoma į pozityviają ir negatyviają. **Pozityvioji teisinė atsakomybė** – tai asmens suvokimas, kad naudodamasis subjektinėmis teisėmis jis privalo vykdyti atitinkamas pareigas ir savanoriškai atlyginti žalą, jei ši bus padaryta kito asmens teisėms.¹² Pažymėtina tai, kad pozityvioji atsakomybė realizuojama netaikant sankcijų, nes yra visuomenės narių abipusiai įsipareigojimai – savanoriškas žalos atlyginimas.

Ilgą laiką šios formos teisinė atsakomybė buvo mažai reikšminga, nes buvo laikoma moraline atsakomybe. Tačiau pozityvioji atsakomybė iš tiesų reiškia valstybės prievarta garantuojamą pareigų vykdymo privalomumą. Būtent dėl to į ją negalima žiūrėti vien kaip į moralinę, - tai teisinė atsakomybė, nes visuomenės nariui neatlyginus žalos savanoriškai, žalos atlyginimas bus išieškomas prievartinėmis valstybės priemonėmis. Taigi, jei pats subjektines teises turintis visuomenės narys nenori veikti atsakingai, t. y. vykdyti jo teises legalizuojančių pareigų, tai pozityvioji teisinė atsakomybė transformuojasi į negatyviają, susijusią su prievartos taikymu, kur atsiranda dar vienas dalyvis – valstybė.

Negatyvioji teisinė atsakomybė – tai teisės pažeidėjo subjektinių teisių likvidavimas arba ribojimas tokia apimtimi, kokio pobūdžio pareigos vykdymo ir kokia apimtimi jis atsisakė. Negatyviosios teisinės atsakomybės įgyvendinimo įrankis – negatyvios sankcijos ir prievartinis jų taikymas.¹³

Negatyvioji teisinė atsakomybė yra pozityviosios tęsinys, nes demokratiniėje teisinėje visuomenėje pirmiausia garantuojama abipusė teisinio santykio šalių nauda. Reikia sujungti abi aukščiau aptartas teisinės atsakomybės formas ir suprasti tai kaip vientisą procesą, kuris prasideda pozityviaja ir prireikus baigiasi negatyviaja.

Teisiškai teisinė atsakomybė suprantama kaip valstybės reakcija į padarytą teisės pažeidimą. Tokiu požiūriu teisinė atsakomybė yra asmens pareiga iškęsti atitinkamą teisinio

¹¹ *Ibid.*, p. 440-441.

¹² *Ibid.*, p. 443-444.

¹³ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 356.

pobūdžio, numatyto įstatyme už padarytą teisės pažeidimą, praradimą. Tokia teisinės atsakomybės samprata reiškia, kad atsakomybė yra siejama su valstybės prievarta ir tokia prievarta yra teisinės atsakomybės turinys.¹⁴

Taigi vieni autoriai teigia, kad **teisinė atsakomybė** – tai teisės subjektų įsipareigojimas ir teisinis įpareigojimas naudotis leidimais (teisėmis) vykdant atitinkamas pareigas, kartu nurodymas, kad tokių pareigų nevykdymas virs atitinkamų teisių praradimu ar siaurimu,¹⁵ o kiti nurodo, kad teisinė atsakomybė – tai teisės pažeidėjui valstybės vardu remiantis įstatymais ir kitais teisės aktais daromas prievartinis poveikis, kuriuo siekiama garantuoti teisės normų nustatytą teisinę tvarką, atkurti teisių ir pareigų pusiausvyrą, kuris pasireiškia teisės pažeidėjo elgesio smerkimu ir teisinių sankcijų (atsakomybės priemonių) taikymu, dėl ko pažeidimą padaręs kaltas asmuo patiria nepalankių moralinio, asmeninio, turtinio, fizinio ar organizacinio pobūdžio padarinių.¹⁶

Atkreiptinas dėmesys, kad asmens subjektiškumui būdingos dvi atsakomybės pusės, susijusios su teise ir su pareiga. Teisė reikalauti atkurti padėtį, buvusią iki teisės pažeidimo, yra asmens teisė reikalauti kito asmens atsakomybės, o pareiga pačiam imtis priemonių atkurti kito asmens teisinį statusą, yra pareiga atsakyti pačiam. Visais atvejais galima išvelgi kelis bendrus dalykus: a) pažeidimą, t. y. asmens elgesio neatitikimą pageidaujamo elgesio modeliui; b) reakciją į pažeidimą, jei nepageidaujamas elgesys yra tokio laipsnio ir pobūdžio, kad sukelia aplinkiniams asmenims neigiamus padarinius ir jie pareikalauja padarinius šalinti; c) valstybės dalyvavimą, kuris pasireiškia dvejopai: 1) tiesiogiai įstatymų nustatytais atvejais valstybė pati taiko sankcijas už pažeidimą; 2) tais atvejais, kai šalių santykiai yra privataus pobūdžio, kai šalys savo nuožiūra gali naudoti įstatymo numatytas priemones pažeistoms teisėms atkurti, tai valstybės įsikišimas yra netiesioginis (jeigu asmuo geranoriškai nesiima priemonių nepageidaujamo elgesio padariniams ištaisyti ar panaikinti, tai galimas valstybės, kuri siekia panaikinti netinkamo elgesio padarinius ir pamokyti taip besielgiantį asmenį, įsikišimas).¹⁷ Iš to darytina išvada, kad teisinė atsakomybė yra neigiama valstybės reakcija į padarytą teisės pažeidimą.

Kartu svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad teisinė atsakomybė visada reiškia praradimą, kurį kaltasis asmuo turi pakęsti, t. y. teisės pažeidėjas praranda tam tikras gėrybes, ir

¹⁴ VANSEVIČIUS, S. *Teisės teorija: mokomoji priemonė*. Vilnius: VU leidykla, 1998, p. 51.

¹⁵ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis. 2-asis papild. ir patais. leid.* Vilnius: Justitia, 2004, p. 441.

¹⁶ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 65.

¹⁷ BAGDANSKIS, T. *Materialinės atsakomybės problemos darbo teisiniuose santykiuose* [rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2005, p. 15-16. Nepublikuotas dokumentas saugomas Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje.

kentėjimą. Tai visada atsiranda kaip papildomas padarinys padarius teisės pažeidimą: teisės pažeidėjui atsiranda nauja pareiga, kurios nebuvo iki pažeidimo.

Teisinės atsakomybės esmę geriau galima suvokti per jos bruožus. Teisės teorijoje skiriami tokie teisinės atsakomybės **bruožai**:

- a) Teisinės atsakomybės taikymo pagrindas yra teisės pažeidimas. Teisės pažeidėjas žino, kad daro teisės uždraustus veiksmus ir sąmoningai veikia neteisėtai ir kaltai;
- b) Teisinė atsakomybė visada susijusi su kokiais nors negatyviais padariniais teisės pažeidėjui ir pasireiškia turtinėmis (bauda, turto konfiskavimas), asmeninėmis (laisvės atėmimas, areštas), organizacinėmis (atleidimas iš darbo), psichologinėmis (pastaba, papeikimas) bei kitomis sankcijomis;
- c) Valstybės prievartos priemonės gali taikyti tik kompetetingi valstybės organai ar kiti asmenys, laikydamiesi tam tikros įstatymo nustatytos procesinės (procedūrinės) tvarkos;¹⁸
- d) Teisinės atsakomybės subjektas – kaltas teisę pažeidęs asmuo (žmogus, įmonė, kitoks kolektyvinis subjektas);
- e) Teisinės atsakomybės paskirtis – užtikrinti teisinę tvarką, saugoti tam tikras teises vertybes, užtikrinti socialinių santykių dalyvių teisių ir pareigų pusiausvyrą.¹⁹

Teisinė atsakomybė gali atsirasti tik padarius teisės pažeidimą, ir būtent teisės pažeidimas yra atsakomybės taikymo pagrindas. Teisės pažeidimui būdingi tokie bruožai:

a) teisės pažeidimo subjektas gali būti žmonės ar jų susivienijimai, nes teisės pažeidimas yra sąmoninga veikla; b) teisė gali būti pažeista veikimu ar neveikimu; c) teisės pažeidimas yra neteisėtas, t. y. teisei priešinga veika; d) teisės pažeidimas yra pavojinga visuomenei veika.²⁰

Teisės pažeidimo sudėtis – tai tipiškesnių ir esminių, objektyvių ir subjektyvių veikos požymių sistema, kuri apibūdina konkrečią veiką kaip pavojingą visuomenei ir priešingą teisei. Šie požymiai laikomi pakankamais, kad jais pasižyminčios veikos subjektą būtų galima patraukti teisine atsakomybėn.²¹ Į teisės pažeidimo sudėtį įeina: teisės pažeidimo subjektas, teisės pažeidimo objektas, teisės pažeidimo objektyvieji ir subjektyvieji požymiai.

Teisės pažeidimo *subjektas* – tai asmuo (fizinis ar juridinis), pažeidęs teisės normų reikalavimus. Fizinis asmuo turi būti veiksnus, pakaltinamas, atitinkamo amžiaus. Teisės

¹⁸ ČIOČYS, P. *Teisės pagrindai*: mokomoji knyga. 2-asis papild. ir atnauj. leid. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegijos leidykla, 2000, p. 45.

¹⁹ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005, p. 65.

²⁰ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*: vadovėlis. 2-asis papild. ir patais. leid. Vilnius: Justitia, 2004, p. 432-433.

²¹ *Ibid.*, p. 433.

pažeidimo *objektas* – tai teisės normų saugomos asmeninės (biologinės), socialinės ir kitokios (turtinės, politinės ir kt.) vertybės (teisiniai gėriai), į kurias yra neteisėtai kėsiamasi ir kurios priklauso žmogui ar visai visuomenei. Akivaizdu, kad teisės pažeidimo objektas yra būdingas kiekvienai pavojingai ir neteisėtai veikai. Būtent tai, į ką yra kėsiamasi arba kas pažeidžiama neteisėta veika, ir yra vadinama teisės pažeidimo objektu. Teisės pažeidimo *objektyvieji požymiai* yra: a) veika; b) veikos padariniai; c) tiesioginis priežastinis veikos ir jos sukeltų padarinių (žalos) ryšys. O teisės pažeidimo *subjektyvieji požymiai* yra: veikos motyvai, tikslai ir kaltė.²²

Paprastai teisė taikyti vieną ar kitą gynimo būdą egzistuoja jau tarp šalių esančio teisinio santykio pagrindu. Atsakomybei atsirasti yra būtini nauji juridiniai faktai. Šie juridiniai faktai, sudarantys teisės pažeidimo sudėtį, sukuria ir kokybiškai naują teisinį santykį – teisinės atsakomybės santykį. Štai kodėl teisinė atsakomybė visuomet yra antrinis (arba šalutinis) teisinis santykis, atsiradęs kaip pirminio (pagrindinio) teisinio santykio pažeidimo pasekmė.²³

Atsakomybė už DK nustatytų teisių ir pareigų pažeidimus gali būti numatyta ne tik DK, įstatymuose ir kituose norminiuose teisės aktuose, bet ir kolektyvinėse sutartyse ar kituose susitarimuose (DK 38 str.). Įstatymų leidėjas numato galimybę darbo teisinių santykių dalyviams susitarti dėl atsakomybės. Darbo teisėje atsakomybės klausimas gali būti sureguliuotas ne tik kolektyvinėse, bet ir visiškos materialinės atsakomybės sutartyse arba net trišaliuose susitarimuose. Pabrėžtina, kad atsakomybę už DK numatytų darbo teisių ir pareigų pažeidimus galima numatyti tik tokiose sutartyse, kurios neprieštarauja įstatymams, bendriems darbo teisės principams.

DK komentaro autoriai išskiria tokios sutartinės atsakomybės sąlygas ir ribas: a) ši atsakomybė gali kilti tik už DK nustatytų teisių ir pareigų pažeidimą, t. y. negali būti nustatyta papildomų pagrindų atsakomybei atsirasti nei DK nustatytų teisių ir pareigų pažeidimas; b) ši atsakomybė pagal savo prigimtį yra sutartinė, todėl negali kilti iš delikto; c) sutartinė atsakomybė priskirtina privatinei teisei, todėl kolektyvinėse sutartyse ir kituose susitarimuose negali būti keičiama viešajai teisei priskirtina atsakomybė; d) kolektyvinėse sutartyse ir kituose susitarimuose nustatyta darbuotojų atsakomybė negali būti griežtesnė, palyginus su ta, kurią nustato darbo įstatymai; e) iš kolektyvinių sutarčių ir kitų susitarimų

²² *Ibid.*, p. 434.

²³ MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 22.

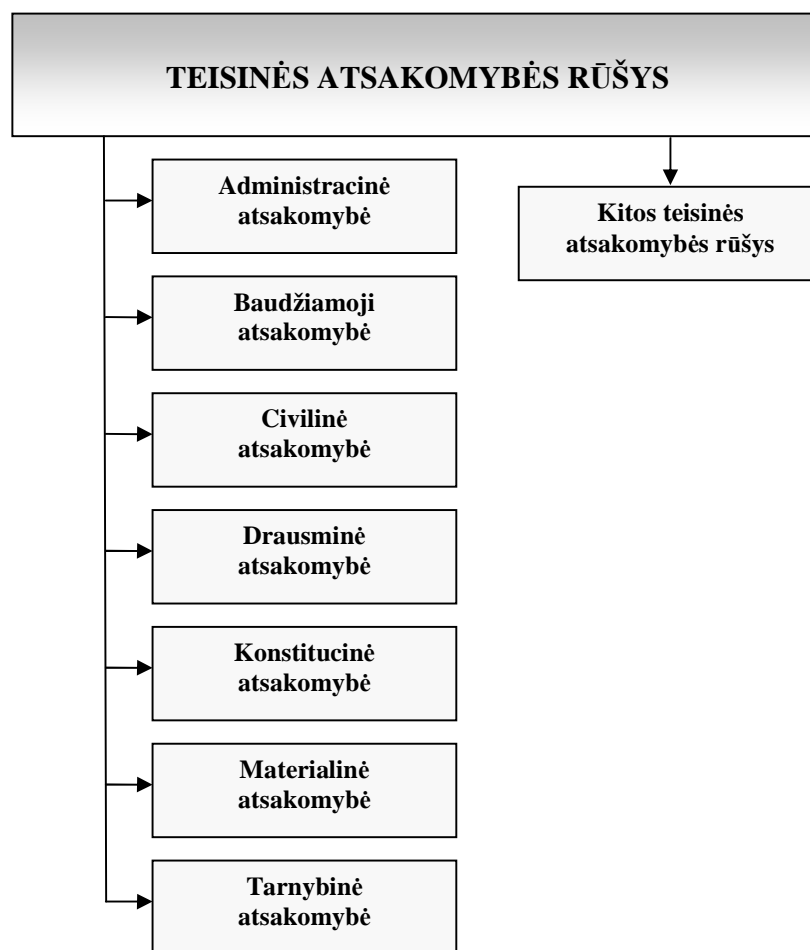
kylančiai civilinei atsakomybei taikomos CK nuostatos, reglamentuojančios sutartinę atsakomybę.²⁴

Už DK nustatytų teisių ir pareigų pažeidimą gali būti taikoma baudžiamoji, administracinė, civilinė, materialinė ar drausminė atsakomybė. DK detaliam reglamentuojama civilinei atsakomybei artima materialinė atsakomybė ir administracinei atsakomybei artima drausminė atsakomybė, kurios išskirtinos kaip savarankiškos atsakomybės rūšys darbo teisėje, tuo tarpu baudžiamoji, administracinė ar civilinė atsakomybė taikoma CK, BK, ATPK, kitų įstatymų nustatytais sąlygomis ir tvarka. Baudžiamosios, civilinės ar administracinės atsakomybės atveju DK dažniausiai tik nustato, kad už darbo teisių ar pareigų pažeidimą taikoma įstatymų nustatyta atsakomybė, nenurodant nei atsakomybės rūšies, nei atsakomybės dydžio (pavyzdžiui, DK 99 str. 3 d.). Kitais atvejais DK nurodo tik subjektą, kuriam gali būti taikoma atsakomybė (pavyzdžiui, DK 85 str. 1 d.).²⁵

Teisės teorijoje įprasta skirti penkias teisinės atsakomybės rūšis: 1) administracinę; 2) baudžiamąją; 3) civilinę; 4) drausminę; 5) materialinę. Prieš detaliam aptariant kiekvieną iš minėtų teisinės atsakomybės rūšių, reikia pažymėti, kad šis tradicinis teisinės atsakomybės rūšių sąrašas nėra išsamus. Teisės teorijoje pastebima tendencija plėsti teisinės atsakomybės rūšių sąrašą. Vis dažniau girdime konstitucinės atsakomybės sąvoką. Taip pat teisės mokslininkai, tyrinėdami valstybės tarnybos ir darbo santykius, vis dažniau tarnybinę atsakomybę įvardina kaip savarankišką teisinės atsakomybės rūšį, atribodami ją nuo drausminės atsakomybės pagal darbo teisę. Taigi aukščiau pateiktą klasifikaciją reiktų papildyti dar mažiausiai dviem teisinės atsakomybės rūšimis, atsiribojant nuo tarptautinės atsakomybės, apsiribojant tik vidine teise.

²⁴ NEKROŠIUS, I., *et al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*: I dalis: bendrosios nuostatos; II dalis: kolektyviniai darbo santykiai. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p., p. 137-138.

²⁵ *Ibid.*, p. 136–137.

1 paveikslas. Teisinės atsakomybės rūšys.

Administracinė atsakomybė – savarankiška teisinės atsakomybės rūšis, taikoma administracinio proceso teisės normų nustatyta tvarka administracinius teisės pažeidimus padariusiems fiziniams ir juridiniams asmenims, skiriant jiems įstatymų numatytas administracines nuobaudas, kuriomis siekiama užtikrinti teisinę tvarką įgyvendinant valstybinį valdymą.²⁶

Baudžiamoji atsakomybė – tai asmens ir jo padaryto nusikaltimo pasmerkimas valstybės vardu, kurį vykdo įgaliotos institucijos (teismas) ir kuris pasireiškia baudžiamaisiais įstatymais apibrėžtų asmeninio ar turtinio pobūdžio suvaržymų kaltininkui nustatymu.²⁷

²⁶ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 72.

²⁷ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-asis patais. ir papild. leid.* Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 57.

Civilinė atsakomybė – įstatymu nustatyta valstybės neigiama turtinė reakcija dėl civilinės teisės pažeidimo. Tai sukelia teisės pažeidėjui nenaudingas turtines pasekmes, kurios pasireiškia tam tikrų turtinių teisių atėmimu arba jo turto sumažinimu.²⁸ Civilinė atsakomybė klasifikuojama į sutartinę ir nesutartinę. Sutartinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų (sumokėti baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Deliktinė (nesutartinė) civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais (CK²⁹ 6. 245 str.).

Drausminė atsakomybė analizuojama kituose šio magistro darbo skyriuose.

Materialinę atsakomybę reikia suprasti kaip tam tikrą valstybės prievartos rūšį, kuri taikoma už darbo teisės pažeidimus ir turi apsaugos teisinio santykio formą siekiant, kad teisės pažeidėjas atlygintų nukentėjusiai šaliai padarytą žalą darbo teisės normų nustatytu dydžiu ir tvarka.³⁰

Greta tradiciškai teisės teorijoje nurodomų ir minėtų teisinės atsakomybės rūšių, jų galima išskirti ir daugiau.

Valstybės tarnautojų **tarnybinė atsakomybė** – tai tokie valstybės tarnybos teisiniai santykiai, dėl kurių viešojo administravimo institucijos, įstaigos vadovas ar kitas įgaliotas asmuo pavaldžiam valstybės tarnautojui paskiria tarnybinę nuobaudą už jo kaltais veiksmais ar neveikimu padarytą tarnybinį nusižengimą.³¹ Valstybės tarnautojai už tarnybinius nusižengimus traukiami tarnybinėn atsakomybėn (VTĮ³² 28 str.). Tarnybinė atsakomybė taikoma valstybės tarnautojams, kurie valstybės tarnybos santykiu susieti su valstybe.

Teisinėje literatūroje vyrauja nuomonė, kad tarnybinė atsakomybė – tai savarankiška teisinės atsakomybės rūšis, tuo pačiu neneigiant ir valstybės tarnybos santykių panašumų su darbo santykiais. Savarankiška tarnybinių nuobaudų sistema, įstatyme ir poįstatyminiuose teisės aktuose įtvirtinta jų skyrimo tvarka leidžia kalbėti apie tarnybinę atsakomybę, kaip

²⁸ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vijusta, 1997, p. 425.

²⁹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

³⁰ BAGDANSKIS, T. Darbdavio materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2003, t. 40 (32), p. 75.

³¹ ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 186.

³² Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130; 2002, Nr. 45-1708. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

apie savarankišką teisinės atsakomybės rūšį.³³ Be to, VTĮ ir kiti specialūs įstatymai, o ne bendrieji darbo įstatymai turi reguliuoti valstybės tarnautojų atsakomybę. Atskiras specialus tam tikrų santykių reglamentavimas yra galimas ir pagrįstas, tačiau nustatant tokį specialų reglamentavimą turi būti atsižvelgiama į objektyvią reguliuojamų darbo santykių specifiką.³⁴

Tad reikia pasakyti, kad tarnybinė atsakomybė yra viena iš teisinės atsakomybės rūšių, kuri šiame magistro darbe tyrinėjama atsietai nuo drausminės atsakomybės ir šių dviejų atsakomybių rūšių santykis tiriamas ketvirtoje šio magistro darbo dalyje.

Įdomumo dėlei galima paminėti, kad yra Europos valstybių, kuriose valstybės tarnyba apima visus valstybės darbuotojus (angl. - *public employee*), kai sakoma, kad kiekvienas valstybės darbuotojas yra valstybės vykdomosios valdžios aparato dalis, tačiau kitose valstybėse laikomasi siaurosios valstybės tarnybos sampratos (iki taip vadinamo angl. - *core public administration*), nustatant, kad valstybės tarnybai priskirtini valstybės tarnautojai, kurie atlieka tik su valstybės valdžios funkcijų įgyvendinimu, teisės kūrimu bei pačių įstatymų įgyvendinimu susijusias pareigas.³⁵ Šiandien Lietuvoje taikomas valstybės tarnybos suvokimas siaurąja prasme, kur pagrindiniu kriterijumi, atskiriant valstybės tarnybą nuo darbo sutartinių santykių, turėtų būti tarnautojo atliekamų funkcijų turinys: ar valstybės tarnautojas vykdo viešojo administravimo veiklą.³⁶

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje greta valstybės tarnautojų dirba ir asmenys pagal darbo sutartis, reikia pažymėti, kad jiems už darbo drausmės pažeidimus taikoma drausminė atsakomybė.

Konstitucinė atsakomybė – tai speciali teisinės atsakomybės rūšis, taikoma Seimo ypatinga tvarka už priesaikos sulaužymą, nusikaltimo padarymą, šiurkštų Konstitucijos³⁷ pažeidimą, taip pat kitoki netinkamą savo pareigų ėjimą, kas reglamentuota Konstitucijoje ir Seimo statute³⁸. Šios atsakomybės priemonės, kaip ir atsakomybės subjektai, yra įtvirtinti pačioje Konstitucijoje.³⁹

³³ BUDBERGYTĖ, R.; ŠAKOČIUS, A.; ir ŽILINSKAS, D. *Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras*. Vilnius: Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004, p. 140.

³⁴ TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. *Justitia*, 2004, nr. 1 (49), p. 46.

³⁵ CORDONA, F. *Scope of Civil Services in European Countries. Trends and Developments*. Seminar at the European Institute of Public Administration [interaktyvus]. Maastricht, November 13-14, 2000 [žiūrėta 2008 m. sausio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/44/33/1850438.pdf>>.

³⁶ POVILAITIENĖ, I. Valstybės tarnyba: kai kurios atskyrimo nuo darbo teisinių santykių ir darbo įstatymų taikymo ribų nustatymo problemos Lietuvoje. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 144.

³⁷ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

³⁸ Valstybės žinios, 1994, Nr. 15-249; 1999, Nr. 5-97. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

³⁹ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 69-70.

Gali kilti klausimas, kokia atsakomybe turėtų būti laikoma atsakomybė, kuri įgyvendinama teismo nuobaudų taikymu byloje dalyvaujantiems asmenims, kitiems proceso dalyviams ar kitam asmeniui už procesinių pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Pavyzdžiui, teismas, nagrinėdamas ginčą civilinio proceso tvarka, paskiria įspėjimą asmeniui, pažeidusiam teismo posėdžio tvarką. Matyt, tokią atsakomybę reikėtų įvardinti kaip procesinę atsakomybę.

Kaip matyti, galima išskirti ir daugiau teisinės atsakomybės rūšių, todėl pateikti galutinį ir išsamų teisinės atsakomybės rūšių sąrašą yra sudėtinga, teisinėje literatūroje irgi nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu, juk didėjanti teisinių santykių įvairovė ir jų dinamika lemia naujų teisinės atsakomybės rūšių susiformavimą ir vystymąsi.

2. DRAUSMINĖ ATSAKOMYBĖ KAIP TEISINĖS ATSAKOMYBĖS RŪŠIS

2.1. Drausminės atsakomybės sąvoka ir jos pagrindiniai bruožai

Kiekviename įstatyme, byloje ar teisinėje literatūroje vartojamos įvairios sąvokos: tiek teisinės, tiek ir ne teisinės. Jos nėra visada aiškios. Dažnai įstatymų leidėjas norminiame teisės akte nepateikia tam tikro jame minimo reiškinio (objekto) sąvokos, todėl tokias sąvokas yra priverstas aiškintis pats teisės normos interpretatorius.

Įstatymų leidėjas sąvokos pavadinimą – drausminė atsakomybė – tiesiogiai DK įtvirtinta tik dvejuose straipsniuose: pirma, nurodant įmonės, struktūrinio padalinio vadovų ir kitų pareigūnų, dėl kurių kaltės kilo streikas arba kurie nevykdė ar uždelsė įvykdyti taikinimo komisijos (darbo arbitražo, trečiųjų teismo) sprendimą, pažeidė DK reikalavimus, draudžiančius darbdaviui atlikti atitinkamus veiksmus paskelbus streiką, atsakomybę (DK 85 str. 4 d.); antra, įtvirtinant drausminės atsakomybės pagrindus (DK 236 str.). Tačiau DK nepateikia pačios drausminės atsakomybės sąvokos apibrėžimo, neaiškina jos prasmės. Natūraliai kyla klausimas, kodėl įstatymų leidėjas nepateikia drausminės atsakomybės sąvokos? O gal tai sąmoningai pamiršta padaryti? Įstatymų leidėjas, nepateikdamas DK drausminės atsakomybės apibrėžimo, pasielgė teisingai. Pirma, preciziškumas ir išbaigtumas norminiuose teisės aktuose ne visada suponuoja teisingumą ir teisinės minties aiškumą. Antra, įstatymų leidėjas vengia apibrėžti tokias sudėtingas sąvokas kaip atsakomybė, nes dėl jų teisės teorijoje nėra vieningo mokslininkų sutarimo. Todėl būtų neteisinga DK įtvirtinti drausminės atsakomybės apibrėžimą.

Sąvoka išreiškiama tokia grupe požymių, iš kurių kiekvienas atskirai atitinkamam objektui yra būtinas, o visų kartu pakanka jį individualizuoti ir išskirti iš kitų objektų.⁴⁰ Todėl suformuluoti drausminės atsakomybės apibrėžimą galima tik išnagrinėjus charakteringiausias šios teisinės atsakomybės bruožus.

Drausminė atsakomybė turi **bruožų (ypatumų)**, leidžiančių ją skirti nuo kitų teisės atsakomybės rūšių:

- a) Drausminę atsakomybę nustato DK ir kiti darbo drausmę reglamentuojantys norminiai darbo teisės aktai. Tyrinėjant DK 231 str., kuriame nurodoma, kad kai kuriose šalies

⁴⁰ MIKELĖNIENĖ, D.; ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Kn. 1. Vilnius: Justitia, 1999, p. 95.

ūkio šakose ir srityse atskirų darbuotojų kategorijų darbo drausmę reglamentuoja įstatymai, drausmės statutai, nuostatai ir kiti specialūs teisės aktai, konstatuotina, jog į minėtų teisės aktų sąrašą patenka ne tik įstatymai, bet ir poįstatyminiai bei lokaliniai teisės aktai (pavyzdžiui, darbo tvarkos taisyklės, reglamentai, instrukcijos, pareigybių aprašymai). Būtent taisyklės, už kurių pažeidimus praktikoje dažniausiai taikoma drausminė atsakomybė, yra nustatomos pačioje darbovietėje.

- b) Drausminės atsakomybės pagrindas – darbo drausmės pažeidimas ar kita norminiuose darbo teisės aktuose nustatyta pražanga. Šis klausimas, kaip ir darbo drausmės pažeidimo objektas, kuriuo drausminė atsakomybė taip pat išsiskiria kitų teisinės atsakomybės rūšių atžvilgiu, detaliau nagrinėjamas atskirame šio magistro darbo skyriuje.
- c) Drausminės atsakomybės subjektais gali būti tik darbuotojai, t. y. fiziniai asmenys, pagal DK turintys darbinį teisnumą ir veiksnumą, dirbantys pagal darbo sutartis už atlyginimą (DK 15 str.). Jie yra pavaldūs atsakomybę taikančiam subjektui (darbdaviui) ir yra su juo susiję darbo santykiais. Svarbu nepainioti darbuotojo ir darbdavio sąvokų. Pavyzdžiui, Čili picerijos vadovas gali būti patrauktas drausminėn atsakomybėn už tai, kad nesiėmė priemonių nušalinti nuo darbo neblaivų picų kepėją arba nuslėpė jam pavaldžių darbuotojų alkoholinių gėrimų vartojimo darbo metu faktą, arba toleravo neblaivaus darbuotojo pasirodymą darbe.
- d) Minėta, kad drausminė atsakomybė yra savarankiška teisinės atsakomybės rūšis, atsirandanti tik tarp darbo teisinių santykių subjektų (tarp darbdavio ir darbuotojo). Be to, šios rūšies teisinę atsakomybę gali taikyti tik darbdavys.
- e) Pabrėžtina, kad drausminė atsakomybė gali būti tik individuali, todėl konkrečiam darbuotojui drausminė atsakomybė gali būti taikoma tik nustačius, kad būtent jis padarė darbo drausmės pažeidimą, sukeltą drausminę atsakomybę. Pats teisės pažeidimo faktas atitinkamais atvejais gali paaiškėti ir nežinant, kuris konkrečiai darbuotojas kaltas dėl teisės pažeidimo, tačiau, kol konkretus darbo drausmės pažeidimą padaręs darbuotojas nėra nustatytas, drausminės atsakomybės taikymas yra negalimas. Jis tampa galimu tik nustačius konkretų darbuotoją, padariusį darbo drausmės pažeidimą, sukeltą drausminę atsakomybę. Galimybė skirti drausminę nuobaudą tuoj pat paaiškėjus nusižengimui gali būti realizuojama tik tuo atveju, kai jau yra nustatytas visų konkrečaus darbuotojo drausminės atsakomybės sąlygų egzistavimas. Todėl nusižengimo paaiškėjimo momentas aiškintinas kaip diena, kurią

paaiškėjo konkretaus darbuotojo padarytas darbo drausmės pažeidimas, sukeliantis drausminę atsakomybę. Būtent šis pradžios momentas yra reikšmingas nustatant ir sankcijos taikymui skirtą pagal įstatymą termino eigos pradžios momentą.⁴¹

- f) Drausmine atsakomybe yra siekiama paveikti darbuotojo elgesį nubaudimu, taip pat ši atsakomybė atlieka ir prevencinio pobūdžio funkciją tiek paties pažeidėjo, tiek kitų darbuotojų atžvilgiu.
- g) Drausminė atsakomybė įgyvendinama skiriant drausmines nuobaudas. Drausminė nuobauda yra neigiamo poveikio priemonė, skiriama darbuotojui kaip sankcija, įvertinant jo padarytą darbo drausmės pažeidimą.⁴² DK 273 str. 1 d. drausminės nuobaudos vadinamos tam tikra seka, t. y. nuo švelniausios iki griežčiausios: 1) pastaba; 2) papeikimas; 3) atleidimas iš darbo. Tokios drausminės nuobaudos, kaip atleidimo iš darbo, skyrimas reiškia tarp šalių buvusių darbo santykių pasibaigimą, o kitų nuobaudų paskirtis – drausminti nusižengusį darbuotoją, skatinti jį paklusti darbo drausmei bei sąžiningai atlikti savo darbo funkcijas.⁴³ Dvi pirmąsias DK 273 str. 1 d. nustatytas nuobaudas (pastaba ir papeikimas – teisės literatūroje kartais jos nurodomos kaip psichologinės sankcijos) darbdavys gali skirti savo nuožiūra už darbo drausmės pažeidimą; kitaip yra skiriant drausminę nuobaudą - atleidimą iš darbo (organizacinė sankcija). Tačiau parenkant drausminę nuobaudą, būtina atsižvelgti į darbo drausmės pažeidimo sunkumą, sukeltas pasekmes, darbuotojo kalbę, aplinkybes, kuriomis pažeidimas buvo padarytas bei į tai, kaip darbuotojas dirbo anksčiau ir tik tada skirti drausminę nuobaudą.⁴⁴ Griežčiausia drausminė nuobauda – atleidimas iš darbo – gali būti skiriama tik esant DK 136 str. 3 d. numatytiems darbo sutarties nutraukimo pagrindams. Pabrėžtina, kad darbdavys, parinkdamas drausminę nuobaudą, nėra įpareigotas laikytis kokio nors jų skyrimo eiliškumo (nuo pastabos iki atleidimo iš darbo). Be to, net ir esant darbo drausmės pažeidimo faktui, darbdavys gali nuobaudos neskirti ir apsiriboti pokalbiu ar darbuotojo išpėjimu.⁴⁵ Režiuuojant, drausminė atsakomybė pasireiškia psichologinėmis, organizacinėmis sankcijomis, nenumatant nei

⁴¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 23 d. nutartis c. b. *Nijolė Mikalauskienė v. VšĮ „Vilniaus kraujo centras“*, Nr. 3K-3-143/2002, kat. 8.2.1.

⁴² LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 22 d. nutartis c.b. *Irena Jundulienė v. VšĮ „Plungės rajono pirminės sveikatos priežiūros centras“*, Nr. 3K-3-208/2004, kat. 2.4.3.12.

⁴³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 25 d. nutartis c. b. *Gleb Skokov v. UAB „Geola“*, Nr. 3K-3-740/2001, kat. 2.4.3.6; 8.2.1; 95.1; 107.1.

⁴⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 31 d. nutartis c.b. *Aldona Čiužaitė v. Kauno Jono Basanavičiaus vidurinė mokykla*, Nr. 3K-3-135/2001, kat. 8.2.1.

⁴⁵ NEKROŠIUS, I., *et al. Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 406.

turtinių (pavyzdžiui, bauda), nei asmeninio pobūdžio (pavyzdžiui, areštas) nuobaudų. Tačiau įmonės, įstaigos ar organizacijos lokalinėse (vietinėse) normose gali būti numatyta, kad drausminės nuobaudos galiojimo metu prasižengęs darbuotojas nepremijuojamas ar premija mažinama, todėl kategoriškai teigti, kad drausminė atsakomybė neturi jokio turtinio atspalvio, negalima.

h) Drausminių nuobaudų skyrimo procedūras vykdo pats darbdavys. Drausminės atsakomybės taikymo tvarka numatyta ne tik DK, nuobaudos skyrimo procedūros gali būti numatytos darbo tvarkos taisyklėse, drausmės statutuose ar kituose norminiuose teisės aktuose. Pažymėtina, kad į drausminės atsakomybės priemonių skyrimą valstybė nesikiša ir, tik iškilus ginčui dėl drausminių nuobaudų teisėtumo, jį gali spręsti teismas.

Apibendrinant aptartuosius momentus ir prisimenant tai, kad įstatymų leidėjas DK nurodo tik drausminės atsakomybės pavadinimą, konkrečiai neaiškindamas šios atsakomybės sąvokos, taip pat toliau aptarus teisės mokslininkų teisės literatūroje pateikiamus drausminės atsakomybės apibrėžimus, formuluojama šios teisinės atsakomybės sąvoka.

Lietuvos darbo teisės mokslininkai nėra pateikę vieningos drausminės atsakomybės sąvokos apibrėžimo. Atskiri teisės tyrinėtojai pateikia tik lakoniškas, neišsamias šios teisinės atsakomybės apibrėžtis. Tad tai yra terpė, kuri Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu mūsų valstybės darbo teisės mokslininkų yra mažai nagrinėta. Tačiau menkas mokslininkų dėmesys šiai temai nepaneigia jos svarbos, reikšmingumo šiandieniniuose darbo santykiuose. Tik užtikrinus darbo drausmę įmonėje, įstaigoje, organizacijoje ar organizacinėje struktūroje, galimas produktyvus ir kokybiškas darbas, normali atmosfera darbovietėje.

Drausminė atsakomybė, kaip teisinės atsakomybės rūšis, atsiranda tik tam tikro juridinio fakto arba drausmės pažeidimo pagrindu ir realizuojama apsauginiais teisiniais santykiais.⁴⁶ Kiti nurodo, kad drausminė atsakomybė yra asmens, padariusio drausmės pažeidimą, pareiga atsakyti už savo veiksmus, pažeidžiančius darbo pareigas ir patirti neigiamo poveikio priemones, sankcionuotas darbo įstatymų (taikant drausmines nuobaudas).⁴⁷ Labai artimą drausminės atsakomybės sąvoką pateikia ir rusų darbo teisės mokslininkė L. A. Syrovatskaja, teigianti, kad drausminė atsakomybė atsiranda už padarytą darbo drausmės pažeidimą. Tai darbuotojo pareiga atsakyti įmonės, įstaigos administracijai už padarytą darbo drausmės pažeidimą ir patirti darbo teisės drausminėse sankcijose

⁴⁶ DAMBRAUSKAS, A.; NEKRAŠAS, V.; ir NEKROŠIUS, I. *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mintis, 1990, p. 217.

⁴⁷ *Darbo teisės žinynas*. Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. [Vilnius]: UAB „Verslo žinios“, [2003], 1 segtuvas, 8.2. skyrelis, p. 2.

įtvirtintas poveikio priemonės.⁴⁸ Abu autoriai, pateikdami šios teisinės atsakomybės rūšies sąvoką, akcentuoja, iš vienos pusės darbuotojo pareigą atsakyti už darbo drausmės pažeidimą, iš kitos – pareigą patirti drausminės poveikio priemones. Drausminės atsakomybės sąvoka pateikiama ir naujausiame Lietuvos darbo teisės vadovėlyje, kur nurodoma, kad drausminė atsakomybė – tai teisinės atsakomybės rūšis, taikoma už darbo drausmės pažeidimus, t. y. už priešingą teisei veiką, kurią darbuotojas padaro pažeisdamas nustatytą vidaus darbo tvarką.⁴⁹

Mokslininkas S. Šedbaras nurodo, kad drausminė atsakomybė taikoma už nusižengimus vidaus darbo tvarkai, darbo įstatymams. Tai darbo santykiais, darbo sutartimi su taikančiuoju atsakomybę susieto asmens nubaudimas.⁵⁰ Šia sąvoka akcentuojamas darbo teisių santykių tarp atsakomybę taikančiojo ir jos poveikį patiriančiojo subjekto egzistavimo faktas, taip pat išryškinamas pagrindinis drausminės atsakomybės tikslas – nubausti pažeidėją už darbo drausmės pažeidimą.

Pažymėtina, kad drausminė atsakomybė turi būti aiškinama dviem neatskiriamaais aspektais: pirma, iš darbuotojo pusės darbo pareigų nevykdymas arba netinkamas jų vykdymas dėl darbuotojo kaltės; antra, iš darbdavio pusės naudojimasis drausmine valdžia – drausminių nuobaudų taikymas prasižengusiam darbuotojui. Panašiai drausminė atsakomybė aiškinama ir Darbo teisės žodyne⁵¹.

Drausminę atsakomybę galima apibrėžti kaip savarankišką teisinės atsakomybės rūšį, kurią taiko darbdavys darbuotojo atžvilgiu už jo padarytą darbo drausmės pažeidimą, paskirdamas jam drausminę nuobaudą, laikantis DK ir kituose norminiuose teisės aktuose nustatytos tvarkos. Tai kartu ir individuali darbuotojo pareiga atsakyti už padarytą darbo drausmės pažeidimą bei patirti neigiamus drausminių nuobaudų taikymo padarinius.

Pateikta drausminės atsakomybės sąvoka nepretenduoja į absoliučiai teisingą ar vienintelę galimą, tačiau tai leidžia ją individualizuoti ir išskirti iš kitų teisinės atsakomybės rūšių.

Atkreiptinas dėmesys, kad teisės literatūroje šiam teisiniui reiškiniui įvardinti naudojamos gana įvairios sąvokos: „disciplinarinė“, „drausminė“ atsakomybė ar paprasčiausiai „drausminė atsakomybė pagal darbo teisę“. Lotynų kalbos žodis „discipline“ turi keletą reikšmių. Jis senovėje reiškė mokymąsi, sistemingą lavinimą, protinių, moralinių

⁴⁸ СЫРОВАТСКАЯ, Л. А. *Трудовое право*: учебник. 2-е изд. Москва: Юристъ, 1998, с. 232.

⁴⁹ NEKROŠIUS, I., *et al.* *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 383.

⁵⁰ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005, p. 68.

⁵¹ ОРЛОВСКИЙ, Ю. П., *et al.* *Словарь по трудовому праву*. Москва: Изд-во Бек, 1998, с. 90.

ir fizinių galių ugdymą, visą individo mokymo, jo kontrolės sistemą, pagrįstą paklusnumu teisėtai valdžiai bei savikontrolę savo gyvenime laikytis nustatyto elgesio.⁵² Šiandien Lietuvos darbo teisėje naudojama drausminės atsakomybės sąvoka. Paties žodžio „drausmė“ reikšmė yra aiški: kažką „drausti“, t. y. nubrėžti ribą tarp to, ką galima daryti ir ko ne.

Pastebėtina, kad kartais įstatymų leidėjas teisės aktuose naudoja drausminės bei tarnybinės atsakomybės sąvokas tarsi sinonimus, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento statute numatyta, kad už atitinkamas pražangas saugumo pareigūnams skiriamos drausminės nuobaudos, o Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statute ar VTĮ nurodoma tarnybinė atsakomybė, kai pareigūnams (valstybės tarnautojams) už tarnybinius nusižengimus skiriamos tarnybinės nuobaudos. Jei laikome, kad sąvoka „drausminė atsakomybė“ turėtų būti naudojama tik kalbant apie darbo sutarties pagrindu kylančius santykius, tai minėtas nesuderinamumas neturėtų būti pateisinamas. Tad išvengiant painiavos, būtų tikslinga sąvokas suvienodinti.

2.2. Drausminės atsakomybės rūšys ir jų santykis

Nors DK tiesiogiai nenurodo drausminės atsakomybės rūšių, tačiau sistemiškai analizuojant DK 230, 231 ir 236 str. darbo teisės teorijoje skiriama bendroji ir specialioji drausminė atsakomybė.

Bendroji drausminė atsakomybė – tai tokia drausminė atsakomybė, kuri kyla pagal įmonės, įstaigos, organizacijos darbo tvarkos taisykles ir DK XVI skyriaus normas.⁵³

Specialioji drausminė atsakomybė – tai tokia drausminė atsakomybė, kuri taikoma pagal specialius teisės aktus (įstatymus, drausmės statutus, nuostatus ir kt.) (DK 231 str.), pavyzdžiui, pagal Lietuvos geležinkelių transporto darbuotojų drausmės statutą⁵⁴. Būtina paminėti, kad dabar specialiosios drausminės atsakomybės taikymo sritis darbo teisėje yra susiaurėjusi. Ji taikoma tik pagal darbo sutartis dirbantiems asmenims. Valstybės tarnautojų korpusui priskirtų asmenų tarnybinės atsakomybės santykiai nėra darbo teisės objektas.

⁵² LAURINAVIČIUS, A. *Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas*: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003, p. 180.

⁵³ NEKROŠIUS, I., *et al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*: III dalis: individualūs darbo santykiai. Antras tomas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 324-325.

⁵⁴ Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-225. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

Darbo teisės moksle vyrauja nuomonė, kad šiuos santykius reglamentuoja ne darbo teisės normos.⁵⁵

Pabrėžtina, kad darbuotojams, valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje dirbantiems pagal darbo sutartis, taikytina bendroji drausminė atsakomybė, nes jiems nėra specialaus reglamentavimo.

Nors darbo įstatymai ir valstybės tarnybos santykius reglamentuojantys teisės aktai konkrečiai neapibrėžia drausminės ir tarnybinės atsakomybės sąvokų, tačiau negalima specialiosios drausminės atsakomybės tapatinti su tarnybine atsakomybe, neteisinga drausminę atsakomybę traktuoti vien kaip bendrąją, o specialiąją laikyti tarnybine. Jei pritartume šiai pozicijai, tai nebetektų prasmės pats drausminės atsakomybės skirstymas į minėtas dvi rūšis, pakaktų atsakomybes nurodyti kaip drausminę ir tarnybines. Juk specialioji drausminė atsakomybė – tai drausminė atsakomybė darbuotojams, kylanti pagal specialius teisės aktus ir tik pagal darbo sutartis dirbantiems asmenims. Atkreiptina, kad įstatymų leidėjas nepateikia drausminės atsakomybės ypatumų darbuotojams, kurie dirba civilinėje aviacijoje, atominėje energetikoje ir panašiose srityse. Manytina, kad ne tik geležinkelių transporto darbuotojams turėtų būti keliami griežtesni darbo drausmės reikalavimai, bet ir kitose ypatingos svarbos visuomenei sferose dirbantiems asmenims, įtvirtinant tam tikrų kategorijų darbuotojams drausminės atsakomybės ypatumus (būtinai specialus reglamentavimas).

Drausmės statutų, numatančių specialiąją drausminę atsakomybę Lietuvoje, yra tik trys: Lietuvos geležinkelių transporto darbuotojų drausmės statutas, Tarnybos Lietuvos Respublikos jūrų laivuose⁵⁶ bei Tarnybos Lietuvos Respublikos vidaus vandenų laivuose⁵⁷ statutai. Atkreiptinas dėmesys, kad šie statutai drausminės atsakomybės klausimus reglamentuoja gana siaurai, nustatoma nedaug specialiajai drausminei atsakomybei būdingų teisės normų. Be to, minėti drausmės statutai yra siejami su DK, visi jie papildo DK nuostatas, tačiau, deja, jie patvirtinti Vyriausybės nutarimu ar Susisiekimo ministerijos įsakymais, o ne įstatymu. Reikėtų siekti, kad specialiosios drausminės atsakomybės normos visų pirma būtų įtvirtintos įstatymuose, tik tada detalizuotos žemesnio rango (įstatymų įgyvendinamuose) teisės aktuose.⁵⁸

⁵⁵ NEKROŠIUS, I., *et al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*: III dalis: individualūs darbo santykiai. Antras tomas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 325.

⁵⁶ Valstybės žinios, 1996, Nr. 121-2858. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

⁵⁷ Valstybės žinios, 1998, Nr. 12-283. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

⁵⁸ NEKROŠIUS, I., *et al. Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 413.

Gali kilti klausimas, kaip turi būti traktuojama advokato padėjėjo drausminė atsakomybė už Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo, Lietuvos advokatų etikos kodekso reikalavimų bei atitinkamos veiklos pažeidimus. Atsižvelgiant į šios atsakomybės specialų subjektą, specifinį atsakomybę taikantį subjektą (taiko specialus organas - Advokatų garbės teismas), į įstatyme nustatytą drausminių nuobaudų rūšių sistemą, galima daryti išvadą, kad advokato padėjėjo drausminė atsakomybė priskirtina specialiajai drausminei atsakomybei.

Bendrosios ir specialiosios drausminės atsakomybės santykis. Taikant bendrąją drausminę atsakomybę, darbdavys pažeidėjui - darbuotojui gali skirti tik DK 237 str. numatytas drausmines nuobaudas: pastabą, papeikimą arba atleidimą iš darbo pagal DK 136 str. 3 d.⁵⁹ Tuo tarpu darbuotojams, kurių darbo drausmę reglamentuoja kiti specialūs norminiai teisės aktai, gali būti skiriamos ir kitų rūšių tuose aktuose numatytos drausminės nuobaudos. Suprantama, kad būtent dėl atitinkamų kategorijų darbuotojų vykdomų funkcijų svarbos visuomenei, dėl galimybės jų padarytais drausminiais nusižengimais sukelti žalingus padarinius tretiesiems asmenims, specialiajai drausminei atsakomybei yra būdinga didesnė drausminių nuobaudų rūšių įvairovė ir griežtesnis jų pobūdis. Specialioji drausminė atsakomybė yra ne tik griežtesnio pobūdžio, specialiuose teisės aktuose numatoma ne tik didesnė drausminių poveikio priemonių įvairovė, griežtesnis jų pobūdis, bet ir specifinė drausminių nuobaudų ir kitų poveikio priemonių skyrimo procedūra. Taip yra todėl, kad specialiais teisės aktais reguliuojama darbo drausmė yra reikšminga užtikrinant visuomeninę tvarką. Jos pažeidimai gali sukelti sunkių padarinių žmonių sveikatai, gyvybei, gamtai, visai visuomenei ir pačiai valstybei. Specialioji drausminė atsakomybė nuo bendrosios skiriasi ir atsakomybės subjektais, kurie specialiosios drausminės atsakomybės atveju yra konkrečiai nurodyti specialiuose teisės aktuose (pavyzdžiui, laivo įgulos nariai, kranto darbuotojai, tiesiogiai aptarnaujantys vidaus vandens transportą, mašinistai ir kt.). Taip pat specialiosios drausminės atsakomybės atveju numatoma platesnė drausminio nusižengimo samprata. Be to, bendroji drausminė atsakomybė taikoma visiems darbuotojams, taip pat ir tiems, kuriems taikoma specialioji drausminė atsakomybė.⁶⁰

⁵⁹ *Ibid.*, p. 385.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 383.

2.3. Drausminės atsakomybės pagrindai ir sąlygos

Drausminė atsakomybė kyla tik tam tikro juridinio fakto - darbo drausmės pažeidimo ar atitinkamai kitos pražangos, jei įstatymuose ir kituose darbo drausmę reglamentuojančiuose teisės aktuose yra nustatyta, kad drausminė atsakomybė atsiranda ir už kitas pražangas - pagrindus. Todėl taikyti drausminę atsakomybę galima tik tada, kai nustatoma, kad darbuotojas padarė darbo drausmės pažeidimą, už kurį gali būti skiriama drausminė nuobauda.

Darbo drausmės pažeidimas – tai darbo pareigų nevykdymas ar netinkamas jų vykdymas dėl darbuotojo kaltės (DK 234 str.). Šio pobūdžio pažeidimas yra viena iš teisės pažeidimo rūšių, todėl jam būdingi visi teisės pažeidimo sudedamieji elementai, t. y. subjektas, objektas, objektyvioji pusė ir subjektyvioji pusė.⁶¹ Toliau analizuojami darbo drausmės pažeidimo sudedamieji elementai.

Darbo drausmės pažeidimo **subjektas** yra darbo drausmės pažeidimą padaręs darbuotojas, turintis darbinį teisnumą ir veiksnumą.⁶² Drausminė atsakomybė gali kilti fiziniam asmeniui sulaukusiam šešiolika metų, kuris yra pavaldus atsakomybę taikančiam subjektui (darbdaviui) ir yra su juo susijęs darbo santykiais (dirba pagal darbo sutartį). Bendros taisyklės – visiškas darbinis teisnumas ir veiksnumas atsiranda asmeniui, sulaukusiam šešiolika metų – išimtis nustato DK ir kiti darbo įstatymai. Pavyzdžiui, įvykdžius nustatytus reikalavimus, vaikams nuo keturiolikos iki šešiolikos metų leidžiama dirbti kai kuriuos lengvus darbus. Suprantama, kad vaikas nuo keturiolikos iki šešiolikos metų nėra visiškai savarankiškas, juk reikia atitinkamų subjektų leidimo (sutikimo). Tačiau, pažeidus darbo drausmę, jiems turi būti pilnai taikoma drausminė atsakomybė. Toks darbuotojas, lygiai kaip ir šešiolikos metų sulaukę asmenys, pasirašo darbo sutartį ir įsipareigoja paklusti darbovietėje nustatytai darbo tvarkai. Jei nustatoma, kad asmuo neveiksnus, tai šiam drausminė atsakomybė negali būti taikoma.

Darbo drausmės pažeidimo **objektas** - įmonėje, įstaigoje, organizacijoje ar kitoje organizacinėje struktūroje nustatyta darbo tvarka.⁶³ Įmonės, įstaigos, organizacijos darbo tvarka suprantama kaip visuma teisės normomis reguliuojamų tarpusavio santykių tarp darbuotojų kolektyvo atskirų narių ar jų grupių, taip pat tarp darbuotojų kolektyvo narių,

⁶¹ *Ibid.*, p. 384.

⁶² NEKROŠIUS, I., *et al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras: III dalis: individualūs darbo santykiai*. Antras tomas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 329.

⁶³ *Ibid.*

jiems atliekant darbo funkcijas, ir darbdavio. Svarbu tai, kad darbo tvarka gali būti apibrėžiama ne tik įmonės, įstaigos, organizacijos ar kitos organizacinės struktūros darbo tvarkos taisyklėse, bet ir darbo, kolektyvinėse sutartyse, pareiginėse instrukcijose, darbo saugos instrukcijose ir kituose lokaliuose aktuose.⁶⁴

Drausminės atsakomybės sąlygos (objektyvioji ir subjektyvioji pusė):

▪ **Neteisėta darbuotojo veika** (aktyvūs veiksmai ar neveikimas) – tai norminių (tame tarpe ir lokaliųjų) teisės aktų nustatytais taisyklėmis prieštaraujantis darbuotojo elgesys, pasireiškiantis darbo pareigų neatlikimu ar netinkamu jų atlikimu. Pažymėtina, kad veiksmų teisėtumas ar neteisėtumas nustatomas analizuojant jų santykį ne su padariniais, o su teise.⁶⁵

Neteisėtas darbuotojo elgesys pasireiškia darbo pareigų nevykdymu ar netinkamu vykdymu. Darbuotojas privalo žinoti darbo pareigų turinį, jų įgyvendinimo tvarką ir sąlygas, nustatytas įmonės, įstaigos, organizacijos vidaus darbo tvarkos taisyklėse, ir jų pažeidimas yra pagrindas darbuotojo drausminei atsakomybei atsirasti.⁶⁶ Akcentuotina, kad norint darbuotojo elgesį konstatuoti kaip neteisėtą, kaip darbo pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą, būtina, kad pats darbuotojas žinotų savo darbo pareigas, jų turinį, įgyvendinimo tvarką. Darbdavys turi ne tik detalizuoti darbo pareigas darbo tvarkos taisyklėse, pareigybių aprašymuose ar kituose aktuose, bet ir su jomis supažindinti darbuotojus. Darbdavys turi pareigą pasirašytinai supažindinti priimamą dirbti asmenį su jo būsimo darbo sąlygomis, darbo tvarkos taisyklėmis, kitais darbovietėje galiojančiais aktais, reglamentuojančiais jo darbą (DK 99 str. 4 d.). Jei darbdavys neįvykdo pareigos supažindinti darbuotoją su jo teisėmis ir pareigomis reglamentuojančiais aktais, juos dėl nežinojimo pažeidusio darbuotojo veiksmai negali būti drausminės atsakomybės pagrindas.⁶⁷ Darbuotojas, nežinodamas savo darbo pareigų turinio, jų įgyvendinimo tvarkos bei sąlygų, ne dėl nuo jo priklausiančių priežasčių gali pažeisti darbo drausmę. Darbdavio veiksmai, prieštaraujantys jo pareigoms tinkamai organizuoti darbą, užtikrinti darbo drausmę, nepažeisti įstatymų ir darbo sutarties, sąlygoję darbo drausmės pažeidimą, eliminuoja drausminės atsakomybės taikymo darbuotojui galimybę. Jeigu darbdavys duoda darbuotojui neteisėtus nurodymus, tokių nurodymų neįvykdymas taip pat negali būti pagrindas drausminei atsakomybei, nes būtinųjų drausminės

⁶⁴ NEKROŠIUS, I., *et al.* *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 378.

⁶⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis c. b. *Olegas Rysis ir kiti v. VšĮ Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-16/2004, kat. 39.6.2.12.

⁶⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 1 d. nutartis c. b. *R. D. v. UAB „Idemus“*, Nr. 3K-3-42/2008, kat. 15.3; 15.4.

⁶⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. *G. K. v. UAB „Baltijos parkai“*, Nr. 3K-3-351/2006, kat. 11.9.10.8; 15.3.2; 16.2.4.

atsakomybės sąlygų - darbuotojo neteisėtų veiksmų ir/ar kaltės dėl darbo drausmės pažeidimo - taip pat nėra. Darbdavio teisė patraukti darbuotoją drausminėn atsakomybėn atsiranda tik tuomet, kai paties darbdavio įvykdytas pažeidimas nėra darbo drausmės nesilaikymo priežastis.⁶⁸

Atkreiptinas dėmesys, kad tik už darbo pareigų nevykdymą ar jų netinkamą vykdymą gali kilti drausminė atsakomybė. Darbo drausmės pažeidimu nelaikytina ne darbo pareigų nevykdymas ar jų netinkamas vykdymas, pavyzdžiui, darbuotojo atsisakymas anksčiau grįžti iš kasmetinių atostogų.

Įdomu tai, kad DK nenurodo konkretesnių neteisėtų veikų, kurių padarymas yra laikomas darbo drausmės pažeidimu. Priešinga situacija yra kalbant apie šturkščius darbo drausmės pažeidimus, kai įstatymų leidėjas pačiame DK pateikia tokių pažeidimų sąrašą (nors ir nebaigtinį). Šturkščiu darbo pareigų pažeidimu laikytinas darbo drausmės pažeidimas, kuriuo šturkščiai pažeidžiamos tiesiogiai darbuotojo darbą reglamentuojančių įstatymų ir kitų norminių teisės aktų nuostatos arba kitaip šturkščiai nusižengiama darbo pareigoms ar nustatytai darbo tvarkai (DK 235 str. 1 d.). Tokie pažeidimai detalčiau apibrėžti DK 235 str. 2 d. 1 - 10 p., o to paties straipsnio 2 d. 11 p., kuris nurodo, kad šturkščiu darbo pareigų pažeidimu laikomi ir kiti norminiuose arba lokalinuose teisės aktuose, profesinės etikos taisyklėse nurodyti ir šturkščiais įvardyti nusižengimai, kuriais šturkščiai pažeidžiama darbo tvarka, taip pat ir kiti nusižengimai, kurie, atsižvelgiant į DK 235 str. 2 d. 1 – 10 p. išdėstytą įstatymų leidėjo poziciją dėl darbo drausmės pažeidimų, kaip šturkščių, vertinimo, pagal savo pobūdį, pasekmes, darbuotojo kaltės laipsnį ir kitas reikšmingas aplinkybes kvalifikuotini kaip nusižengimai, kuriais šturkščiai pažeista darbo tvarka, reiškia, kad įstatymų leidėjas DK pateikia nebaigtinį šturkščių darbo pareigų pažeidimų atvejų sąrašą.⁶⁹ Ar darbo drausmės pažeidimas pripažintinas šturkščiu, sprendžia darbdavys (administracija), o iškėlus bylą teisme – teismas tikrina darbdavio (administracijos) padarytų išvadų pagrįstumą pagal pažeidimo pobūdį, jo pasekmes, kaltės laipsnį ir kitas reikšmingas aplinkybes.⁷⁰ Sprendžiant klausimą, ar darbo drausmės pažeidimas yra priskirtinas prie šturkščių darbo tvarkos pažeidimų, būtina analizuoti darbo drausmės pažeidimo objektyvius ir subjektyvius požymius – darbuotojo neteisėto elgesio pobūdį, dėl šio pažeidimo

⁶⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 6 d. nutartis c. b. *Albinas Čuprinskas v. VšĮ „Vilniaus kraujo centras“*, Nr. 3K-3-694/2001, kat. 2.3.2; 2.4.3.13; 8.2.1.

⁶⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 28 d. nutartis c. b. *J. Ch. v. individuali L. Š. įmonė „Meškėnas“*, Nr. 3K-3-560/2007, kat. 11.9.10.8; 11.10.

⁷⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. *Vytas Pagačiauskas v. Jonavos rajono savivaldybės administracija*, Nr. 3K-3-1154/2003, kat. 2.4.3.12.

atsiradusius nuostolius bei kitokias neigiamas pasekmes, darbuotojo kaltę ir jos formas, kitų asmenų veiksmų įtaką šiam pažeidimui bei kitas svarbias aplinkybes.⁷¹

Taikant drausminę atsakomybę už neveikimą, turi būti įvertinamas ne tik objektyvus atsakomybės už neveikimą pagrindas: pareigos atlikti teisės aktuose nustatytus veiksmus turėjimas, bet ir subjektyvus pagrindas - galėjimas veikti, kaip to reikalauja teisės aktai. Nustatant galėjimą veikti, kaip to reikalauja teisės aktai, privalu atsižvelgti į visas neveikimo metu egzistuojančias faktines aplinkybes, kurios sąlygoja galimybę veikti, kaip to reikalauja teisės aktai arba gali būti padaryta priešinga išvada, kad susiklosčiusioje faktinėje situacijoje asmuo dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, veikti, kaip to reikalauja teisės aktai, negalėjo.⁷²

- Viena iš drausminės atsakomybės sąlygų yra **žalingi padariniai**. Žala – tai nukentėjusiojo asmens turtinio intereso pažeidimas, tai yra jo turtiniai ar kitokie praradimai, dėl kurių nukenčia jo turtinė padėtis arba padaromas neigiamas poveikis jo kitiems interesams (gyvybei, sveikatai, garbei, orumui ir t. t.).⁷³ Atkreiptina, kad nėra būtina, jog atsirastų konkretūs, apčiuopiami, materialūs padariniai, nes pažeidimus įprasta skirstyti į dvi grupes: a) materialaus pobūdžio pažeidimai, sukeltantys neigiamų padarinių, pavyzdžiui, darbuotojo pravaikšta ir dėl to sutrinka visas gamybos procesas darbovietėje, darbdaviui atsiranda nuostolių, ir b) formalaus pobūdžio pažeidimai, dėl kurių konkrečių neigiamų padarinių gali ir neatsirasti, pavyzdžiui, darbuotojas pažeidžia darbo saugos taisykles, sukeldamas pavojų kitų darbuotojų sveikatai, gyvybei. Tiek materialūs, tiek ir formalūs pažeidimai yra pakankamas pagrindas drausminei atsakomybei atsirasti.⁷⁴

- **Priežastinis ryšys** tarp neteisėtos darbuotojo veikos ir atsiradusių žalingų padarinių taip pat yra viena iš drausminės atsakomybės sąlygų, kuri reiškia minėtų dviejų reiškinų tiesioginę ar lemiamą sąsają.

- Darbuotojo **kaltė** yra esminis darbo drausmės pažeidimo elementas, jį turi įrodyti darbdavys, jo nenustačius, drausminė atsakomybė negalima.⁷⁵ Darbuotojo kaltė gali

⁷¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 25 d. nutartis c. b. *R. K. v. Zarasų rajono savivaldybės taryba*, Nr. 3K-3-59/2006, kat. 11.9.10.8; 15.4.

⁷² LVAT 2005 m. spalio 5 d. sprendimas a. b. *A. B. v. Kupiškio rajono policijos komisariatas*, Nr. A-15-1480/2005, procesinio sprendimo kat. 16.4.

⁷³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Urtica“ v. Kauno žydų religinė bendruomenė*, Nr. 3K-3-1054/2003, kat. 39.2.4.

⁷⁴ DAMBRAUSKAS, A.; NEKRAŠAS, V.; ir NEKROŠIUS, I. *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mintis, 1990, p. 218.

⁷⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. *G. Z. v. AB „Parex bankas“*, Nr. 3K-3-499/2006, kat. 15.3.2; 22.8.

pasireikšti tiek tyčia, tiek neatsargumu. Abi kaltės formos yra skirstomos į rūšis: a) tiesioginė tyčia – atvejai, kai darbuotojas suvokia savo veiksmų ar neveikimo žalingumą, ne tik numato tokios veikos padarinius, bet ir jų nori; b) netiesioginė tyčia – atvejai, kai darbuotojas suvokia savo veiksmų ar neveikimo žalingumą, numato tokios veikos padarinius, jų nenori, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti; c) neatsargumas dėl pernelyg didelio pasitikėjimo – atvejai, kai darbuotojas numato, kad jo veika gali sukelti neigiamų padarinių, bet lengvabūdiškai tikisi jų išvengti; d) neatsargumas dėl nerūpestingumo – atvejai, kai darbuotojas nenumato neigiamų padarinių, nors turėjo juos numatyti.⁷⁶ Pabrėžtina, kad darbuotojo kaltė nėra preziumuojama. Tad teisme įrodinėti darbuotojo neteisėtą veiką ir jo kaltės buvimą tenka darbdaviui.

Kiti teisės teorijoje skiriami teisės pažeidimo subjektyviosios pusės požymiai (motyvas, tikslas) iš esmės neturi teisinės reikšmės darbo drausmės pažeidimo kvalifikacijai. Analizuojant DK 235 str. 2 d. pateiktą nebaigtinį šiurkščių darbo pareigų pažeidimų sudėčių sąrašą, pastebėtina tik viena (DK 235 str. 2 d. 4 p., tam tikra prasme tai galima išvelgti ir kitoje - 7 p.) šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo sudėtis, kur įstatymų leidėjas kreipia dėmesį ir į kitus subjektyviosios pusės požymius – tikslą bei motyvą.

Reikia pasakyti, kad darbo drausmės pažeidimas turi būti susijęs su darbo funkcijų atlikimu. Drausminė atsakomybė netaikytina už pažeidimus, kurie nesusiję su darbinių pareigų atlikimu. Tam tikrų kategorijų darbuotojams už veiksmus, kurie nesusiję su jų darbinių pareigų atlikimu, gali kilti drausminė atsakomybė, tačiau tokia galimybė turėtų būti numatyta jų drausmės statuteose, kituose specialiuose teisės aktuose.

Antra, darbuotojas - pažeidėjas ir darbdavys teisės pažeidimo metu ir drausminės atsakomybės taikymo momentu turi būti susiję darbo teisiniais santykiais. Išsamiau paaiškinant pastarąją sąlygą, reikia priminti, kad drausminė atsakomybė yra viena darbo drausmės užtikrinimo priemonių, kuri įgyvendinama paskiriant drausminę nuobaudą darbo drausmės pažeidėjui - darbuotojui, siekiant pataisyti jį nubaudimu už padarytą darbo drausmės pažeidimą. Tad suprantama, kad drausminės atsakomybės taikymas netenka prasmės, nutrūkus darbo teisiniams darbuotojo - pažeidėjo ir darbdavio santykiams. Tačiau darbo teisės teorijoje šio klausimo palikti visiškai nepastebėto nereikėtų, turi būti atkreipiamas dėmesys, kad tarp subjektų (atsakomybę taikančio darbdavio ir prasižengusio darbuotojo) turi egzistuoti darbo teisiniai santykiai ne tik darbo drausmės pažeidimo

⁷⁶ NEKROŠIUS, I., *et al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*: III dalis: individualūs darbo santykiai. Antras tomas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 358-359.

padarymo momentu, bet jie turi galioti ir atsakomybės taikymo momentu. Kitu atveju, drausminė atsakomybė netenka prasmės ir yra negalima. Tai patvirtina ir LAT suformuluota praktika, kad drausminės nuobaudos skyrimas darbuotojui, nebedirbsiančiam pas darbdavį, neatlieka darbo drausmės užtikrinimo darbovietėje funkcijos, nes jos poveikio pasekmės nebėra reikšmingos darbuotojo, kuriam nuobauda taikoma, darbo drausmės laikymuisi pas darbdavį.⁷⁷ Drausminė atsakomybė neišeina už darbo sutarties „rėmų“, ji neišlieka nutrūkus darbo teisiniams santykiams.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, reikia pažymėti, kad drausminės atsakomybės pagrindas - darbo drausmės pažeidimas - konstatuotinas tik tada, kai tuo pat metu egzistuoja visos aukščiau išnagrinėtos drausminės atsakomybės sąlygos. Turi būti nustatyta neteisėta konkretaus darbuotojo veika (veikimas ar neveikimas), žalingi padariniai, priežastinis ryšys tarp konkretaus darbuotojo neteisėtos veikos ir atsiradusių žalingų padarinių ir darbuotojo kaltė, taip pat darbo drausmės pažeidimas turėtų būti susijęs su darbo funkcijų atlikimu ir pati drausminė atsakomybė galima tik esant darbo teisiniams santykiams tarp darbdavio ir pažeidėjo - darbuotojo.

⁷⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. *G. K. v. UAB „Baltijos parkai“*, Nr. 3K-3-351/2006, kat. 11.9.10.8; 15.3.2; 16.2.4.

3. DRAUSMINĖS ATSAKOMYBĖS PRINCIPAI

Bendriausia prasme principai suvokiami kaip tam tikro reiškinių pamatinės nuostatos, fundamentalūs pradai.⁷⁸ Teisės principas – vadovaujantis pradai, išreiškiantis esminius visuomeninių santykių bruožus, jų raidos tendencijas, bendro teisinio reguliavimo turinį ir tikslus. Jie dažniausiai išreiškiami teisės normomis, matyti iš teisinių santykių.⁷⁹ Teisinės atsakomybės principai – tai pagrindinės idėjos, metodologiniai orientyrai, kuriais turi vadovautis valstybės institucijos ir pareigūnai, taikantys teises sankcijas.⁸⁰ Tačiau reikia pažymėti, kad ne mažiau yra svarbu, kad ir įstatymų leidėjas, kurdamas teisinę atsakomybę reglamentuojančias teises normas, taip pat užtikrintų jų atitiktį teisės principams. Tik taip efektyviai galima pasiekti teisinės atsakomybės tikslą.

Drausmine atsakomybe siekiama ne tik nubausti darbuotoją už darbo drausmės pažeidimą, bet ir įspėti bei auklėti darbuotojus paklusti darbo tvarkai, užkirsti kelią kitiems darbo drausmės pažeidimams. Drausminės atsakomybės tikslas pasiekiamas laikantis šių pagrindinių atsakomybės principų: 1) atsakomybės teisėtumas; 2) atsakomybės viešumas darbuotojui – pažeidėjui ir kolektyvui; 3) atsakomybės teisingumas; 4) vienkartinis patraukimas drausminėn atsakomybėn už vieną ir tą patį darbo drausmės pažeidimą; 5) atsakomybės proporcingumas; 6) atsakomybės tikslingumas; 7) atsakomybė tik už priešingą teisei veiką; 8) atsakomybė už kaltą veiką. Toliau apie kiekvieną jų detaliau.

Atsakomybės teisėtumo principas. Viena, jis reiškia, kad atsakomybė gali būti taikoma tik pagal paskelbtą, neprieštaraujančią Konstitucijai įstatymą, antra, žmogus negali būti traukiamas atsakomybėn ir nubaustas už mintis, įsitikinimus, kurie nėra realizuojami teisės normoms prieštaraujančiais veiksmais ar neveikimu.⁸¹ Tiek vienas, tiek ir kitas šio principo aspektas įtvirtintas ir 1995 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7, 9, 10 str.⁸² Šis principas išplaukia ir iš Konstitucijos 31 str., kur įtvirtinta asmens teisių garantija, kad bausmė gali būti skiriama ar taikoma tik remiantis įstatymu. Minėta nuostata suponuoja reikalavimą poveikio priemonės taikančiam subjektui laikytis įstatyme numatytų atsakomybės taikymo procedūrų, atsakomybės principų, taip pat taikyti tik tokių rūšių poveikio priemones, kokias leidžia įstatymai.

⁷⁸ BIRMONTIENĖ, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*. 2-asis leid. Vilnius: LTU Leidybos centras, 2002, p. 202.

⁷⁹ TIAŽKIJUS, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*: monografija. T. 1. Vilnius: Justitia, 2005, p. 63.

⁸⁰ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*: vadovėlis. 2-asis papild. ir patais. leid. Vilnius: Justitia, 2004, p. 452.

⁸¹ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005, p. 79-80.

⁸² Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987. Su vėlesniais papildymais ir pakeitimais.

Atsakomybės teisėtumo principas įpareigoja drausminę atsakomybę taikantį subjektą laikytis įstatymų. Tai reiškia, kad už darbo drausmės pažeidimą (pražangą) darbdavys gali skirti tik įstatyme ar kitame darbo drausmę reglamentuojančiame norminiame teisės akte numatytą drausminę nuobaudą ir tik vadovaujantis teisės aktais vykdyti drausminių nuobaudų skyrimo procedūras. Teisėtumo principas reiškia ir suteiktų kompetencijos ribų neperžengimą.

Taigi drausminės atsakomybės teisėtumo principas susijęs ne tik su darbdavio pareiga parinkti drausminę nuobaudą iš uždaro drausminių nuobaudų rūšių DK ar kituose darbo drausmę reglamentuojančiuose norminiuose teisės aktuose pateikto sąrašo, bet ir su drausminių nuobaudų skyrimo tvarkos laikymu. Taikant drausminę atsakomybę, įstatymas reikalauja laikytis tam tikros drausminių nuobaudų skyrimo procedūros. Pirmiausia darbdavys turi rašytine forma (paprastai įsakymu) pareikalauti iš darbuotojo per konkretų protingą terminą pateikti rašytinį pasiaiškinimą dėl darbo drausmės pažeidimo. Darbuotojo – pažeidėjo atsisakymas pateikti pasiaiškinimą dėl darbo drausmės pažeidimo nestabdo drausminės nuobaudos taikymo. Tinkamai parinkta drausminė nuobauda skiriama darbdavio ar jo įgalioto asmens įsakymu (nurodymu). Pažymėtina, kad drausmine nuobauda nubaustas darbuotojas turi teisę žinoti apie drausminės atsakomybės pritaikymą jo atžvilgiu. Žvelgiant šiuo aspektu, galima konstatuoti ir dar vieną drausminės atsakomybės principą – **atsakomybės viešumo darbuotojui – pažeidėjui ir kolektyvui principą**. Svarbu, kad darbuotojas - pažeidėjas bei jo bendradarbiai žinotų, kokia drausminė nuobauda jam pritaikyta, už kokį darbo drausmės pažeidimą ir kada ta nuobauda paskirta. Drausminė nuobauda tik tada bus efektyvi, kai apie ją žinos tiek pats pažeidėjas, tiek kolektyvas, kuriame jis dirba.⁸³ Įstatymas reikalauja, kad darbuotojas su darbdavio įsakymu skirti jam drausminę nuobaudą būtų supažindinamas pasirašytinai. Jei ir darbuotojas - pažeidėjas atsisako pasirašyti, jog susipažino su įsakymu dėl drausminės nuobaudos paskyrimo, tai neužkerta kelio darbdaviui taikyti jam drausminę atsakomybę, svarbu, kad būtų kiti įstatymo leistini pažeidėjo atsisakymo pasiaiškinti ar susipažinti fakto įrodymai. Atsakomybės viešumo pažeidėjui – nubaustam darbuotojui ir kolektyvui principas yra svarbus dar ir dėl to, kad informavimas apie drausminės nuobaudos skyrimą duoda teisinį aiškumą pačiam darbuotojui – pažeidėjui drausminės nuobaudos galiojimo prasme, taip pat ir teisėtus lūkesčius drausminės nuobaudos apskundimo ar panaikinimo atžvilgiu.

⁸³ NEKROŠIUS, I., *et al.* Lietuvos TSR Darbo įstatymų kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1978, p. 215.

Taikant drausminę atsakomybę, darbdavys turi laikytis įstatyme numatytų drausminės nuobaudos skyrimo terminų. Drausminė nuobauda turi būti paskirta tuoj pat, paaiškėjus darbo drausmės pažeidimui, bet ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo tos dienos, kai pažeidimas paaiškėjo, neįskaitant laikotarpių, kai darbuotojas nebuvo darbe dėl ligos, buvo komandiruotėje ar atostogavo, o iškėlus baudžiamąją bylą, – per du mėnesius nuo baudžiamosios bylos nutraukimo ar teismo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos. DK numatytas šešių mėnesių bendrasis drausminės nuobaudos skyrimo senaties terminas. Negalima skirti drausminės nuobaudos praėjus šešioms mėnesiams nuo tos dienos, kai pažeidimas buvo padarytas. Jei darbo drausmės pažeidimas nustatomas atliekant auditą, piniginių ar kitokių vertybių reviziją (inventorizaciją), drausminė nuobauda gali būti skiriama ne vėliau kaip per dvejus metus nuo pažeidimo padarymo dienos.

DK 241 str. numatyti terminai yra naikinamieji. Jiems pasibaigus išnyksta su jais saistomos teisės ir pareigos. Šie terminai negali būti sustabdomi, pratęsimi ar atnaujinami, išskyrus darbo įstatymų numatytas išimtis.⁸⁴

Ypatingą teisinę prigimtį turi drausminės nuobaudos galiojimo terminas (vieneri metai nuo tos dienos, kai buvo paskirta drausminė nuobauda). Šio termino teisinė reikšmė yra tokio teisinio fakto (darbuotojas yra padaręs darbo drausmės pažeidimą ir jam paskirta drausminė nuobauda) laikinų ribų nustatymas, kaip faktas – būseną. Tai konkretus teisinis faktas – būseną, kuris yra būtinas juridinėje faktų sudėtyje, atleidžiant darbuotoją už nevienkartinius darbo drausmės pažeidimus.⁸⁵ Pasibaigus šiam terminui, laikoma, kad darbuotojas nėra turėjęs nuobaudų, žinoma, jei per tą laikotarpį jam nebuvo skirta nauja nuobauda. Drausminės nuobaudos galiojimo termino eiga gali nutrūkti prieš terminą ne tik tada, kai darbuotojas gerai ir sąžiningai dirba (nepaėjęs vienerių metų laikotarpiui, darbdavys gali panaikinti drausminę nuobaudą), bet ir tuomet, kai darbuotojas padaro šiurkštų darbo pareigų pažeidimą ar pakartotinai įvykdo darbo drausmės pažeidimą ir yra skiriama griežčiausia drausminė nuobauda – atleidimas iš darbo.

Manytina, kad drausminės atsakomybės teisėtumo principas yra susijęs ir su darbuotojo pareiga – laiku ir tiksliai vykdyti **teisėtus** darbdavio ir administracijos nurodymus, darbo normas. Tokia pareiga leidžia darbuotojui išvengti drausminės atsakomybės už neteisėtus darbdavio ar jo įgalioto asmens nurodymus. Tačiau ar kiekvienas darbuotojas yra pajėgus

⁸⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 25 d. nutartis c. b. *R. K. v. Zarasų rajono savivaldybės taryba*, Nr. 3K-3-59/2006, kat. 11.9.10.8; 15.4.

⁸⁵ ЛУШНИКОВА, М. В.; и ЛУШНИКОВ, А. М. *Курс трудового права: учебник*. Том II. Москва: Проспект, 2004, с. 485.

įvertinti darbdavio nurodymo teisėtumą ar neteisėtumą? Ir apskritai, ar mažai teisinių žinių turintis asmuo suvokia sąvokos – neteisėtumas – prasmę? Neabejotina, kad retas kuris darbuotojas išigilina į minėtas kategorijas ir apgina savo teises darbo ginčus nagrinėjančiose institucijose.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad įgyvendinant drausminės atsakomybės teisėtumo principą, turi būti mažiausiai trys sąlygos:

- a) atsakomybė tik už priešingą teisei kaltą veikimą ar neveikimą, o ne už nerealizuotas mintis, įsitikinimus;
- b) drausminė nuobauda tinkamai (išsiaiškinus pagrindines padaryto darbo drausmės pažeidimo aplinkybes) parinkta iš įstatymų pateikto drausminių nuobaudų rūšių sąrašo;
- c) drausminė nuobauda skirta laikantis įstatymo nustatytos drausminių nuobaudų skyrimo tvarkos: terminų laikymasis; pasiaiškinimo dėl darbo drausmės pažeidimo pareikalavimas (pateikimas); atsisakymo pasiaiškinti dėl darbo drausmės pažeidimo nustatymas; įstatymų numatytais atvejais ar gautas išankstinis atitinkamo organo sutikimas skirti drausminę nuobaudą ir kt.

Atsakomybės teisėtumo principas yra reikšmingiausias visų kitų toliau tyrinėjamų drausminės atsakomybės principų atžvilgiu. Tik pilnai laikantis teisėtumo principo yra galimas kitų atsakomybės principų įgyvendinimas.

Atsakomybės teisingumo principas yra glaudžiai susijęs su atsakomybės proporcingumo principu. Tiek vienas, tiek ir kitas įpareigoja darbdavį skirti tokią drausminę nuobaudą, kuri atitiktų padaryto darbo drausmės pažeidimo sunkumą, kitas teisiškai reikšmingas aplinkybes. Darbdavys, parinkdamas darbuotojui drausminę nuobaudą, turi įvertinti darbo drausmės pažeidimo sunkumo laipsnį, jo sukeltus padarinius, darbuotojo kaltę, jo darbą iki pažeidimo ir kitas aplinkybes, kuriomis darbo drausmės pažeidimas buvo padarytas. Natūralu, kad darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, parinkdamas drausminės nuobaudos rūšį, minėtus aspektus įvertina pats. Įstatymas leidžia darbdaviui tiek pastabą, tiek papeikimą parinkti ir taikyti savo nuožiūra, įvertinus minėtas aplinkybes. Skiriant griežčiausią drausminę nuobaudą – atleidimą iš darbo – įstatymų leidėjas numato darbdaviui pareigą ne tik nustatyti juridinių faktų sudėtį, kuriai esant leidžiama nutraukti darbo sutartį pagal DK 136 str. 3 d. 1 – 2 p., bet ir laikytis visų drausminės nuobaudos skyrimo taisyklių, darbo sutarties nutraukimo tvarkos. DK numato ir tam tikrą „saugiklį“ darbdavio galimai nepagrįstai savivalei, parenkant drausminės nuobaudos rūšį, pažaboti – galimybę apskusti drausminę nuobaudą darbo ginčus nagrinėjančiam organui. Darbo ginčą nagrinėjantis

organas turi teisę nuobaudą panaikinti, bet ne pakeisti, atsižvelgdamas į padaryto darbo drausmės pažeidimo sunkumą, aplinkybes, kuriomis jis padarytas, ankstesnį darbuotojo darbą ir elgesį, į tai, ar drausminė nuobauda atitinka padaryto pažeidimo sunkumą, ar buvo laikytasi nuobaudai skirti nustatytos tvarkos.⁸⁶ Tad įstatymų leidėjas suteikia teisę darbo ginčą nagrinėjančiam organui įvertinti pritaikytos drausminės nuobaudos teisėtumą, teisingumą, proporcingumą padaryto teisės pažeidimo atžvilgiu.

Vienkartinio patraukimo drausminėn atsakomybėn už vieną ir tą patį darbo drausmės pažeidimą principas. Kai kurie autoriai šį principą išskiria kaip savarankišką atsakomybės principą, tačiau jį reikėtų nurodyti kaip kompleksinį, esantį tiek teisingumo, tiek ir tikslingumo principų elementu. Šis principas reiškia, kad už kiekvieną darbo drausmės pažeidimą gali būti skiriama tik viena drausminė nuobauda, ir niekas negali būti pakartotinai traukiamas drausminėn atsakomybėn už vieną ir tą patį darbo drausmės pažeidimą. Pažymėtina, kad šis principas nepraranda savo reikšmingumo, jei ir paskyrus drausminę nuobaudą darbuotojas toliau pažeidžia darbo drausmę. Kai kurių autorių nuomone, besitęsiančių darbo drausmės pažeidimų atvejais pakartotinė drausminė nuobauda skiriama ne už tą patį darbo drausmės pažeidimą, o už analogišką.⁸⁷

Atsakomybės proporcingumo principas reiškia, kad prievartos priemonės taikomos tik tokios ir tik tiek, kiek reikia atsakomybės tikslui pasiekti. Skiriant drausminę nuobaudą, turi būti atsižvelgiama į visas teisiškai reikšmingas aplinkybes ir parenkama tokia drausminė nuobauda, kuri būtų nei per švelni, nei per griežta. Darbdavys turi parinkti tokią drausminę nuobaudą, kuri būtų ne tik proporcinga darbo drausmės pažeidimo sunkumo laipsniui, kitoms teisiškai reikšmingoms aplinkybėms, bet ir pačiam darbuotojui - pažeidėjui kaip asmenybei, įvertinant jo kaltę, fizines ir psichines savybes, charakteristiką, jo darbą iki pažeidimo ir kt.

Atsakomybės tikslingumo principas taip pat persipina su aukščiau tyrinėjtais principais. Jis akcentuoja darbdavio pareigą parinkti tokią drausminę nuobaudą, kuri pasiektų drausminės atsakomybės tikslą. Taikant drausminę atsakomybę, siekiama ne tik nubausti pažeidėją, bet ir jį bei kitus darbuotojus įtakoti prevenciškai.⁸⁸

Iš kitos pusės, tikslingumo principas įprasmina tai, jei atsakomybės tikslą galima pasiekti, atsižvelgus į padaryto darbo drausmės pažeidimo sunkumo laipsnį, asmenines

⁸⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 21 d. nutartis c. b. *L. V. v. AB „Vakarų skirstomieji tinklai“*, Nr. 3K-3-674/2006, kat. 15.3.1; 15.4.

⁸⁷ ЛУШНИКОВА, М. В.; и ЛУШНИКОВ, А. М. *Курс трудового права: учебник*. Том II. Москва: Проспект, 2004, с. 487 - 488.

⁸⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. balandžio 12 d. nutartis c. b. *H. Juchnevičius v. Vilniaus miesto valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-50/1999, kat. 32.

darbuotojo – pažeidėjo savybes ar aplinkybes, kuriomis pažeidimas padarytas, sušvelninant ar realiai netaikant drausminės nuobaudos, tai ji netaikoma.

Atsakomybės tik už priešingą teisei veiką principas. Asmuo yra atsakingas tik tada, kai jo elgesys yra neteisėtas (neteisėtas veikimas ar neveikimas). Neteisėta veika (veikimu, neveikimu) pripažįstamas toks darbuotojo elgesys, kuris prieštarauja norminių teisės aktų nustatytais taisyklėms. Tokie norminiai teisės aktai gali būti įstatymai, Vyriausybės nutarimai, potvarkiai, instrukcijos, darbo tvarkos taisyklės, administracijos įsakymai ir potvarkiai, tam tikros sutartys ir kt.⁸⁹

Darbuotojo atsisakymas vykdyti darbdavio įpareigojimus atlikti teisei priešingus veiksmus arba vykdyti kitus neteisėtus darbdavio nurodymus - nelaikytinas darbo drausmės pažeidimu.

Pažymėtina, kad įgyvendinti šį principą yra svarbu ne tik įstatymų leidėjui, bet ir darbdaviui, taikančiam drausminę atsakomybę. Paaiškėjus pažeidimui, darbdavys turi išsiaiškinti, ar padarytas pažeidimas yra neteisėtas ir uždraustas įstatymu. Drausminė atsakomybė galima tik už žalingas, neteisėtas veikas.

Atsakomybės tik už kaltą veiką principas. Drausminė atsakomybė galima tik esant darbuotojo kaltei. Šis principas yra susijęs su **darbuotojo nekaltumo prezumpcija**, kuri reiškia, kad a) darbuotojas yra nekaltas, kol jo kaltė nebus darbdavio įrodyta; b) asmuo, traukiamas drausminėn atsakomybėn, nebūtinai turi įrodinėti savo nekaltumą. Darbuotojo atsisakymas raštu pasiaiškinti dėl darbo drausmės pažeidimo nėra darbo drausmės pažeidimas; c) abejonės dėl asmens kaltės aiškinamos darbuotojo naudai.⁹⁰

Darbuotojo, padariusio darbo drausmės pažeidimą, kaltės įrodinėjimo našta tenka darbdaviui. Taip siekiama apsaugoti darbuotojus nuo nepagrįstos drausminės nuobaudos taikymo, užkirsti kelią darbdavio ar jo įgalioto asmens administravimo savivalei. Pagrindiniais įrodymais reikėtų laikyti ne tik paties darbuotojo – pažeidėjo rašytinį paaiškinimą dėl darbo drausmės pažeidimo, bet ir liudytojų parodymus, kitas įstatymo leistinas įrodinėjimo priemonės.

Tokie yra pagrindiniai drausminės atsakomybės principai. Pažymėtina, kad galima išskirti ir daugiau atsakomybės principų, pavyzdžiui, **atsakomybės neišvengiamumo principas**, kuris reiškia, jog nė vienas teisės pažeidimas neturi būti likti nepastebėtas ir už

⁸⁹ NEKROŠIUS, I., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*: III dalis: individualūs darbo santykiai. Antras tomas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 357.

⁹⁰ ЛУШНИКОВА, М. В.; и ЛУШНИКОВ, А. М. *Курс трудового права*: учебник. Том II. Москва: Проспект, 2004, с. 487.

padarytą pažeidimą turi būti greitai ir operatyviai pritaikyta atsakomybės priemonė.⁹¹ Tačiau, ar tikrai už kiekvieną darbo drausmės pažeidimą darbuotojui turi būti skiriama drausminė nuobauda? Drausminės atsakomybės atveju šis principas nėra pilnai įgyvendinamas praktikoje, už smulkius nepiktybinius darbo drausmės pažeidimus paprastai pakanka žodinio darbdavio ar jo įgalioto asmens įspėjimo, dėmesio atkreipimo. Manytina, kad tai nėra neigiama praktika, tai padeda išsaugoti darnius darbinius santykius. Be to, darbuotojai, sudarydami darbo sutartis, dažnai neįsiskaito į teisės aktus, reglamentuojančius tiek bendrą organizacijos funkcionavimo tvarką, tiek pačių darbuotojų darbo pareigas. Vengiant darbo drausmės pažeidimų, būtų tikslinga paruošti ir įteikti darbuotojams atmintines, kuriose būtų koncentruotai išdėstytos darbuotojo pareigos ir kiti reikalavimai. Kaip matyti, šis atsakomybės principas drausminės atsakomybės atveju nėra ryškus.

Taigi galima teigti, kad vieni principai yra glaudžiai susiję su kitais drausminės atsakomybės principais. Drausminės atsakomybės tikslas gali būti pasiekiamas tik nuosekliai laikantis atsakomybės principų. Visi aukščiau nagrinėti atsakomybės principai vienu ar kitu aspektu persipina, jie yra glaudžiai susiję ir skleidžiasi kartu. Tad aukščiau analizuotų drausminės atsakomybės principų laikymasis leidžia efektyviai (veiksmingai) pasiekti drausminės atsakomybės tikslą. Ir paties pažeidėjo - darbuotojo požiūris į jam pritaikytą drausminę nuobaudą tampa kitoks, žinant, jog jam teisinė atsakomybė pritaikyta laikantis ne tik ją reglamentuojančių teisės normų, bet ir teisės principų.

Reikia nepamiršti, kad drausminė atsakomybė yra viena iš teisinės atsakomybės rūšių, ir, be abejo, jai yra būdingi kiekvienai teisinės atsakomybės rūšiai taikomi teisinės atsakomybės principai (atsakomybės teisėtumo principas ir kt.). Tačiau vienas ir tas pats teisinės atsakomybės principas (pavyzdžiui, atsakomybės neišvengiamumo principas) vienos teisinės atsakomybės rūšies atveju (pavyzdžiui, baudžiamoji atsakomybė) gali būti taikomas plačiau, veikti intensyviau kitos teisinės atsakomybės rūšies (pavyzdžiui, drausminė atsakomybė) atžvilgiu. Be to, vienas teisinės atsakomybės principas (pavyzdžiui, nekaltumo prezumpcija) vienos teisinės atsakomybės rūšies atveju gali būti taikomas pilna apimtimi, o kitoje tik atitinkamiems santykiams (pavyzdžiui, materialinės atsakomybės pagal darbo teisę atveju).

⁹¹ VANSEVIČIUS, S. *Teisės teorija: mokomoji priemonė*. Vilnius: VU leidykla, 1998, p. 53.

4. DRAUSMINĖS ATSAKOMYBĖS SANTYKIS SU ADMINISTRACINE, BAUDŽIAMĄJA, CIVILINE, MATERIALINE IR TARNYBINE ATSAKOMYBE

Minėta, kad drausminė atsakomybė yra viena iš teisinės atsakomybės rūšių. Greta jos yra administracinė, baudžiamoji, civilinė, materialinė, tarnybinė, konstitucinė ir kitos teisinės atsakomybės rūšys.

Nagrinėjant drausminės atsakomybės santykį su administracine, baudžiamąja, civiline, materialine ir tarnybine atsakomybe, darbe taikomi kriterijai: 1) atsakomybės teisinis pagrindas - tai teisės normos, įstatymai kiti teisės šaltiniai, kurių pagrindu taikoma teisinė atsakomybė; 2) atsakomybės faktinis pagrindas - tai visos aplinkybės (atsakomybės sąlygos), kurioms esant galima taikyti teisinę atsakomybę; 3) kaltė; 4) atsakomybės tikslas; 5) teisės pažeidimo objektas; 6) atsakomybės subjektas; 7) atsakomybę taikantis subjektas; 8) poveikio priemonės ir jų teisiniai padariniai; 9) procesinė (procedūrinė) atsakomybės taikymo tvarka. Šių kriterijų pagalba išryškėja ne tik minėtų atsakomybių skirtybės, bet ir bendrybės. Pagal pasirinktus kriterijus greta drausminės atsakomybės detaliau analizuojama ir kiekviena teisinės atsakomybės rūšis: administracinė, baudžiamoji, civilinė, materialinė ir tarnybinė atsakomybė, - ir tuomet bandoma nustatyti, kuri teisinės atsakomybės rūšių pagal atitinkamą kriterijų susijusi su drausmine atsakomybe.

1 kriterijus: atsakomybės teisinis pagrindas.

Minėta, kad *drausminę atsakomybę* nustato DK ir kiti darbo drausmę reglamentuojantys norminiai darbo teisės aktai, pavyzdžiui, įmonės, įstaigos, organizacijos darbo tvarkos taisyklės, drausmės statutai ir kiti specialūs teisės aktai. Pažymėtina, kad pagrindinės drausminę atsakomybę reglamentuojančios normos sukonzentruotos DK.

Pagrindinis teisės aktas, skirtas reglamentuoti *administracinę atsakomybę*, yra ATPK⁹². Tačiau ir kituose specialiuose įstatymuose yra normų, nustatančių tiek fizinių, tiek juridinių asmenų administracinę atsakomybę.⁹³ Atsakomybės institutas yra kodifikuotas, tai yra jį sudarančios teisės normos išdėstytos ATPK, apimančiame, be materialinės teisės, nemažai procesinių normų.⁹⁴

⁹² Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

⁹³ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 70.

⁹⁴ ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 184.

Baudžiamosios atsakomybės poveikio priemonių skyrimo pagrindai ir taisyklės numatytos BK⁹⁵, o BPK⁹⁶ numato procesinę jų skyrimo tvarką. Baudžiamąją atsakomybę reglamentuojančios normos sukoncentruotos viename teisės akte - BK.

Kalbant apie *civilinę atsakomybę*, reikia pastebėti, kad ji taikoma CK ir kitų įstatymų nustatytais sąlygomis ir tvarka.

Atsižvelgiant į tai, kad *materialinės atsakomybės* pagal darbo teisę institutas apima du poinstitucius ir yra skiriamos dvi materialinės atsakomybės rūšys, reikėtų atskirti ir jų teisinius pagrindus. Darbuotojų materialinę atsakomybę reguliuoja DK nuostatos, išskyrus įstatymų numatytas išimtis. Dėl darbdavio materialinės atsakomybės, sužalojus darbuotojo sveikatą, priskyrimo vienos ar kitos teisės šakos reguliavimo sričiai darbo teisės teorijoje vis dar yra diskutuojama. Tai patvirtina bene naujausias Lietuvoje darbo teisės srityje leidinys (Nekrošius, I. *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius, 2008). Reiktų pritarti nuomonei, kad darbdavio materialinės atsakomybės poinstitutas formuojasi trimis pagrindais: darbo teisės, civilinės teisės ir socialinio draudimo teisės. Juk darbdavio materialinės atsakomybės pagrindas šiais atvejais nustatytas DK, o DK 249 str. nurodo, kad darbdavys privalo atlyginti žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, dėl jo mirties ar susirgimo profesine liga, pagal CK normas. Tačiau žalos atlyginimas sužalojus darbuotojo sveikatą, kai asmuo privalomai draudžiamas socialiniu draudimu, laikomas socialinės apsaugos teisės dalyku.⁹⁷ Kalbant apie neturtinės žalos atlyginimą darbo teisėje, taip pat reikia vadovautis atitinkamomis civilinės teisės normomis. Tačiau reikia nepamiršti, kad darbdavio materialinė atsakomybė pirmiausiai yra darbo teisės normų reguliavimo dalykas, o civilinės teisės normos darbo santykiuose gali būti taikomos tik tokia apimtimi, kiek leidžia DK.

Tarnybinė atsakomybė reguliuojama VTĮ, kitais specialiais įstatymais, įstatymu patvirtintais statutais, Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymu⁹⁸ bei žinybiniais aktais, nuostatais, instrukcijomis ir kt. Prie valstybės tarnautojų kategorijos priskirtų asmenų tarnybinės atsakomybės santykiai nėra darbo teisės objektas: juos reglamentuoja ne darbo teisės normos.⁹⁹ Atkreiptina, kad valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose pagal darbo sutartis dirbantys asmenys nepriskirtini prie valstybės tarnautojų, valstybės bei

⁹⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-27-41. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

⁹⁶ Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

⁹⁷ NEKROŠIUS, I., *et al.* *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 346.

⁹⁸ Valstybės žinios, 1999, Nr. 7-140. Su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

⁹⁹ NEKROŠIUS, I., *et al.* *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 410.

savivaldybių įmonių darbuotojų, viešųjų įstaigų darbuotojų, darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį iš valstybės ar savivaldybių biudžetų ir valstybės pinigų fondų, darbo santykiai reguliuojami DK ir kitų darbo įstatymų.¹⁰⁰

Apibendrinant tai, kas pasakyta, reikia pažymėti, kad esminės (pagrindinės) drausminę atsakomybę, kaip ir materialinę atsakomybę, reglamentuojančios teisės normos išdėstytos pagrindiniame darbo teisės akte - DK. Be to, drausminės atsakomybės, kaip ir kitų išnagrinėtų teisinės atsakomybės rūšių (išskyrus tarnybinę atsakomybę), pagrindinės nuostatos išdėstytos organiniame įstatyme – kodekse. Kodeksas yra ypatingas įstatymas, kuriame sisteminamos tarpusavyje susijusios teisės normos,¹⁰¹ be to, pavyzdžiui, DK 11 str. 1 d. nurodo, kad, kilus DK normos ir kito įstatymo kolizijai, taikomas DK. Šiuo klausimu pabrėžtinai drausminės atsakomybės išskirtinumas, juk pagrindinės nuostatos, reglamentuojančios minėtas atsakomybės rūšis, įtvirtintos kodeksuose, įstatymuose, tuo tarpu drausminė atsakomybė reglamentuojama ir poįstatymiais bei lokaliniais teisės aktais.

2 kriterijus: atsakomybės faktinis pagrindas.

Drausminė atsakomybė kyla tik tam tikro juridinio fakto - darbo drausmės pažeidimo ar atitinkamai kitos pražangos, jei įstatymuose ir kituose darbo drausmę reglamentuojančiuose norminiuose darbo teisės aktuose yra nustatyta, kad drausminė atsakomybė atsiranda ir už kitas pražangas - pagrindu. Darbo drausmės pažeidimas – tai darbo pareigų nevykdymas ar netinkamas jų vykdymas dėl darbuotojo kaltės (DK 234 str.). Greta šio magistro darbo 2.3. skyriuje išanalizuotų drausminės atsakomybės sąlygų – 1) konkretaus darbuotojo neteisėti veiksmai ar neveikimas; 2) žalingi padariniai; 3) priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalingų padarinių; 4) darbuotojo kaltė, – darbo teisės teorijoje reikia nepamiršti, kad darbo drausmės pažeidimas turėtų būti susijęs su darbo funkcijų atlikimu. Antra, darbuotojas - pažeidėjas ir darbdavys teisės pažeidimo metu turi būti susiję darbo teisiniais santykiais.

Administracinė atsakomybė atsiranda už ATPK ir kituose specialiuose įstatymuose numatytus administracinius teisės pažeidimus. Administraciniu teisės pažeidimu (nusižengimu) laikomas priešingas teisei, kaltas veikimas arba neveikimas, kuriuo kėsiamasi į valstybinę arba viešąją tvarką, nuosavybę, piliečių teises ir laisves, į nustatytą valdymo tvarką, už kurį įstatymai numato administracinę atsakomybę (ATPK 9 str.). Taigi administracinė atsakomybė taikoma administracinį teisės pažeidimą padariusiems asmenims, o drausminė – drausminį nusižengimą. Drausminį nusižengimą darbuotojas padaro

¹⁰⁰ TIAŽKIJUS, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*: monografija. T. 1. Vilnius: Justitia, 2005, p. 142-143.

¹⁰¹ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 31.

pažeisdamas organizacijos vidaus darbo tvarką, kuri paprastai nustatoma pačios įmonės, įstaigos, organizacijos darbo tvarkos taisyklėse ar kituose norminiuose darbo teisės aktuose, o administracinis teisės pažeidimas yra dažniausiai valstybės valdymo sferos teisės aktų pažeidimas.

Patraukimo *baudžiamojon atsakomybėn* faktinis pagrindas – asmens kaltai padaryta nusikalstama veika, kurios požymiai yra aprašyti BK Specialiosios dalies straipsniuose.

Civilinės atsakomybės pagrindas civilinės teisės deliktas.¹⁰²

Materialinė atsakomybė atsiranda dėl teisės pažeidimo, kuriuo vienas darbo santykio subjektas padaro žalą kitam subjektui, neatlikdamas savo darbo pareigų ar netinkamai jas atlikdamas (DK 245 str.). Teisės pažeidimas, dėl kurio atsiranda materialinė atsakomybė pagal darbo teisę, apibrėžiamas kaip darbuotojo ar darbdavio, susijusių darbo santykiais, kaltas neteisėtas žalos padarymas vienas kitam, užtraukiantis turtinių sankcijų, numatytų darbo įstatymuose, taikymą.¹⁰³ Pažymėtina, kad materialinė atsakomybė gali būti taikoma tik tuomet, kai vienu metu yra visos šios sąlygos: 1) padaroma žala; 2) žala padaroma neteisėta veika; 3) yra priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo; 4) yra pažeidėjo kaltė; 5) pažeidėjas ir nukentėjusioji šalis teisės pažeidimo metu buvo susiję darbo santykiais; 6) žalos atsiradimas yra susijęs su darbo veikla (DK 246 str.).

Tarnybinės atsakomybės faktinis pagrindas - tarnybinis nusižengimas. Tarnybinis nusižengimas VTĮ apibrėžiamas kaip valstybės tarnautojo pareigų neatlikimas ar netinkamas atlikimas dėl valstybės tarnautojo kaltės. Tuo tarpu šiurkštus tarnybinis nusižengimas - tai nusižengimas, kuriuo šiurkščiai pažeidžiamos valstybės tarnybos bei kitų valstybės tarnautojo veiklą reglamentuojančių įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nuostatos arba kitaip šiurkščiai nusižengiama valstybės tarnautojo pareigoms ar valstybės tarnautojo veiklos etikos principams. Tarnybinio nusižengimo, kaip ir šiurkštaus tarnybinio nusižengimo, apibrėžimas VTĮ yra suformuluotas panašiai, kaip ir atitinkamai darbo drausmės pažeidimas ir šiurkštus darbo pareigų pažeidimas DK. VTĮ, galima sakyti, „pasiskolino“ iš DK šiurkštaus nusižengimo sąvoką. Dar daugiau – šiame įstatyme pateikiamos šiurkščių pažeidimų sudėtys yra beveik analogiškos DK 235 str. 2 d. sudėtimis.¹⁰⁴

Atsižvelgiant į tai, kad kiekvienai teisinės atsakomybės rūšiai yra būdingos (ir būtinos) keturios (1) neteisėta veika; 2) veikos padariniai; 3) priežastinis veikos ir padarinių ryšys;

¹⁰² PETKEVIČIUS, P. *Administracinė atsakomybė*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 30.

¹⁰³ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 347.

¹⁰⁴ VĖGELIS, V. Darbo drausmės institutas naujajame Lietuvos Respublikos darbo kodekse. In *Darbo teisė suvienytoje Europoje*. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Forzacas, 2004, p. 373.

4) kaltė) teisinės atsakomybės sąlygos, galima teigti, kad drausminės atsakomybės faktinis pagrindas yra panašus į kitų teisinės atsakomybės rūšių pagrindus, tačiau minėtos atsakomybių sąlygos turi savo ypatybių. O darbo drausmės pažeidimas DK formuluojamas iš esmės taip pat, kaip ir tarnybinis nusižengimas VTĮ.

3 kriterijus: kaltė.

Pažeidusio darbo drausmę darbuotojo kaltė yra būtina sąlyga *drausminei atsakomybei* taikyti. Minėta, jog kaltė gali pasireikšti tiek tyčios, tiek ir neatsargumo formomis. Drausminės atsakomybės atveju galioja darbuotojo nekaltumo prezumpcija, t. y. darbuotojas yra nekaltas, kol jo kaltė neįrodyta įstatymų nustatyta tvarka. O teisme įrodinėti darbuotojo neteisėtą veiką ir jo kaltę tenka darbdaviui.

Administracinės atsakomybės atveju kaltė taip pat yra būtinas administracinio teisės pažeidimo subjektyviosios pusės elementas, nurodytas ir ATPK 9 str. pateiktoje administracinio teisės pažeidimo sąvokoje. Kaltė gali pasireikšti tiek tyčios, tiek ir neatsargumo formomis. Norint taikyti tiek drausminę, tiek ir administracinę atsakomybę, ji turi būti įrodyta, nes tik kalto asmens veika gali būti koreguojama prievartinio poveikio priemonėmis. Atkreiptina, kad abiejų tyrinėjamų atsakomybių atvejais pažeidėjo kaltė nėra preziumuojama, pareiga įrodyti buvus kaltei tenka atitinkamai darbdaviui ar konkrečiai valstybės institucijai.

Baudžiamosios atsakomybės atveju galioja nekaltumo prezumpcija, kuri reiškia, kad asmuo yra nekaltas, kol jo kaltė neįrodyta BPK nustatyta tvarka ir nepripažinta įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Asmuo pripažįstamas kaltu padaręs nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, jeigu jis šią veiką padarė tyčia ar dėl neatsargumo (BK 14 str.). Nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra tyčinis, jeigu jis padarytas tiesiogine ar netiesiogine tyčia (BK 15 str. 1 d.), neatsargus, jeigu jis padarytas dėl nusikalstamo pasitikėjimo arba nusikalstamo nerūpestingumo (BK 16 str. 1 d.).

Skirtingai nuo baudžiamosios teisės, civilinė teisė neskiria tiesioginės tyčios ir netiesioginės tyčios formų. *Civilinei atsakomybei* tai neturi reikšmės.¹⁰⁵ Paprastai civilinė atsakomybė taikoma tik tais atvejais, jeigu yra įpareigoto asmens kaltė (CK 6. 248 str. 1 d.). Tačiau ši CK nurodyta bendroji taisyklė yra įtvirtinta dispozityvia forma, tad ji yra netaikoma įstatymų ar sutarties numatytais atvejais, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės (pavyzdžiui, atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą). Civilinėje teisėje

¹⁰⁵ VITKEVIČIUS, P., *et al. Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vijusta, 1997, p. 443.

įtvirtinta skolininko kaltės prezumpcija (CK 6.248 str. 1 d.), t. y., neįvykdęs prievolės ar netinkamai ją įvykdęs asmuo yra laikomas kaltu. Įstatymų leidėjas skolininko kaltės prezumpciją suformulavo taip pat dispozityviai, tad bendros taisyklės išimtis gali numatyti įstatymai. Kreditorius privalo įrodyti, kad skolininkas priešingais teisei veiksmais pažeidė prievolę. Skolininkas įpareigotas surinkti ir pateikti įrodymus, kurie patvirtintų, kad jo veiksmuose nebuvo kaltės. Taip įrodinėjimo pareigos paskirstomos todėl, kad kreditoriui sudėtinga, o kartais visai neįmanoma (ypač deliktinėse prievolėse), surinkti skolininko kaltės įrodymus. Tuo tarpu skolininkas visada žino, ar žala padaryta dėl jo kaltės ir jis gali tokius įrodymus pateikti.¹⁰⁶ Pagal drausminę atsakomybę darbuotojas atsako tik už savo kaltą neteisėtą veiką - darbo drausmės pažeidimą. Tuo tarpu civilinėje teisėje yra atveju, kai atsakomybė taikoma be kaltės. Civilinėje teisėje yra skolininko kaltės prezumpcija, kurią turi įrodinėti ieškovas, o darbo teisėje, kalbant apie drausminę atsakomybę, yra nekaltumo prezumpcija, t. y. darbuotojo kaltę turi įrodyti pats darbdavys.

Kalbant apie *materialinę atsakomybę*, darbdavio kaltė yra preziumuojama, t. y., darbdavys laikomas kaltu tol, kol jis neįrodo savo nekaltumo. Tuo tarpu darbuotojų padariusių žalą darbdaviui, nekaltumas preziumuojamas (kaltę įrodinėja nukentėjusi šalis – darbdavys). Tik išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, kai taikoma visiška materialinė darbuotojų atsakomybė) preziumuotina darbuotojo kaltė.¹⁰⁷ Pažymėtina, kad kiekviena kaltės rūšis, forma ir laipsnis yra pakankamas pagrindas materialinei atsakomybei taikyti.¹⁰⁸

Tarnybinė atsakomybė taikoma tik kaltam, tarnybinį nusižengimą padariusiam valstybės tarnautojui. Kaltė taip pat gali pasireikšti tiek tyčia, tiek ir neatsargumu.

Išnagrinėjus kaltės klausimą skirtingų teisinių atsakomybių rūšių atžvilgiu, pasakytina, kad, kaip ir drausminės atsakomybės atveju, taip ir kitose išanalizuotose teisinės atsakomybės rūšyse kaltė gali pasireikšti tyčios ar neatsargumo formomis. Drausminei atsakomybei artima administracinė bei baudžiamoji atsakomybė, nes čia taikoma atsakomybės subjekto nekaltumo prezumpcija ir šių teisinių atsakomybių atveju atsakomybės subjekto kaltę turi įrodinėti atitinkamai ar darbdavys, ar teismas, ar kitas subjektas. Be to, drausminė atsakomybė išsiskiria iš kitų teisinės atsakomybės rūšių tuo, kad darbo drausmę pažeidusio darbuotojo kaltę kaip drausminės atsakomybės sąlygą ir kaip aplinkybę įtakojančią drausminės nuobaudos rūšies parinkimą įvertina pats darbdavys.

¹⁰⁶ *Ibid.*, p. 445.

¹⁰⁷ DAMBRAUSKAS, A.; NEKRAŠAS, V.; ir NEKROŠIUS, I. *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Mintis, 1990, p. 231.

¹⁰⁸ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 354.

4 kriterijus: atsakomybės tikslas.

Drausminės atsakomybės tikslas yra įtakoti darbuotojo elgesį nubaudimu, siekiama išpėti laikytis darbo drausmės tiek patį teisės pažeidėją, tiek kitus darbuotojus.

Administracinės atsakomybės tikslas – nubausti administracinį teisės pažeidimą padariusį asmenį bei auklėti, kad jis laikytųsi įstatymų, gerbtų bendro gyvenimo taisykles, taip pat, kad tiek pats teisės pažeidėjas, tiek ir kiti asmenys nepadarytų naujų teisės pažeidimų (ATPK 20 str.).

Baudžiamosios atsakomybės tikslas – nubausti kaltą teisės pažeidėją, jį perauklėti bei išpėti, kad jis bei kiti asmenys nedarytų naujų teisės pažeidimų, taip pat užkirsti kelią naujiems nusikaltimams.

Civilinės atsakomybės tikslas yra atlyginti nukentėjusiajam jo patirtus nuostolius, t. y., darant neigiamą turtinį poveikį teisės pažeidėjui, atkurti buvusią iki teisės pažeidimo turtinę padėtį. Jeigu jos atkurti neįmanoma, turi būti atlyginami padaryti nuostoliai. Be to, civilinė atsakomybė išpėja ir auklėja teisės pažeidėją bei kitus teisinių santykių dalyvius.¹⁰⁹

Materialinės atsakomybės tikslas - kompensuoti nukentėjusiajam padarytą turtinę ar neturtinę žalą, susijusią su darbo pareigų nevykdymu ar netinkamu vykdymu. Materialinė atsakomybė taip pat turi ir auklėjamąjį poveikį.

Tarnybinės atsakomybės tikslas neapsiriboja vien tik valstybės tarnautojo nubaudimu, kartu siekiama įtakoti jį bei kitus valstybės tarnautojus prevenciškai.

Apibendrinant, galima teigti, kad drausminės atsakomybės tikslas yra artimas administracinės, baudžiamosios ir tarnybinės atsakomybės tikslams, tuo tarpu civilinės ir materialinės atsakomybės požiūriu tikslai iš esmės skiriasi, nes čia siekiama kompensuoti, atlyginti padarytą žalą (nuostolius).

5 kriterijus: teisės pažeidimo objektas.

Darbo drausmės pažeidimo objektas, kaip minėta, yra įmonėje, įstaigoje, organizacijoje ar kitoje organizacinėje struktūroje nustatyta darbo tvarka.

Administracinės teisės pažeidimo objektas visų pirma yra administracinės teisės normose aprašytos, įtvirtintos teisinės vertybės, reikšmingos įgyvendinant valstybinę valdžią, tenkinant žmonių poreikius šioje srityje, užtikrinant tinkamą valstybės reikalų tvarkymą ir žmonių saugumą. Administracinės atsakomybės priemonėmis ginamų vertybių sąrašą galima

¹⁰⁹ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vijusta, 1997, p. 427-428.

rasti ATPK, kituose administracinę atsakomybę nustatančiuose įstatymuose. Tai – žmonių teisės ir laisvės, viešoji tvarka, nuosavybė, nustatyta valdymo tvarka ir kita.¹¹⁰

Nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo objektas – baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, tokie kaip gyvybė, nuosavybė, garbė ir kt.

Civilinės teisės pažeidimo objektas – turtiniai arba asmeniniai santykiai, kurie dažniausiai yra ginami teismo tvarka, pateikus ieškinį pagal civilinio proceso normų reikalavimus.¹¹¹

Teisės pažeidimo, dėl kurio atsiranda materialinė atsakomybė, objektas bendriausia prasme yra darbdavio ar darbuotojo turtas, turtiniai interesai, neturtinės vertybės.

Tarnybinio nusižengimo objektas - socialinės, teisinės vertybės: reguliuojama ir saugoma viešoji tvarka, valstybės, visuomenės ir atskirų asmenų interesai. Valstybės tarnybos vidaus santykių ir tvarkos palaikymo požiūriu pažeidimo objektas yra tam tikros institucijos ar organizacijos vidaus drausmės, tvarkos, vidaus administravimo, tarnybos apibrėžtų (institucijos ar įstaigos priedermių, įgaliojimų, pareigų, teisių) santykių nepaisymas ar nepakankamas paisymas.¹¹²

Kaip matyti, drausminė atsakomybė pagal teisės pažeidimo objektą išsiskiria iš visų analizuotų teisinių atsakomybių, juk darbo drausmės pažeidimo objektas yra pačioje darbovietėje (įmonėje, įstaigoje, organizacijoje) nustatyta darbo tvarka.

6 kriterijus: atsakomybės subjektas.

Drausminės atsakomybės subjektu gali būti tik darbuotojas, t. y. fizinis asmuo, pagal DK turintis darbinį teisnumą ir veiksnumą, dirbantis pagal darbo sutartį už atlyginimą (DK 15 str.). Be to, reikia nepamiršti, kad drausminės atsakomybės subjektas (darbuotojas) yra pavaldus atsakomybę taikančiam subjektui (darbdaviui). Be to, atkreiptinas dėmesys, kad drausminė atsakomybė yra individuali, todėl už padarytą darbo drausmės pažeidimą atsako tas darbuotojas, kuris konkretų pažeidimą ir padarė. Kitiems asmenims nėra numatyta papildoma atsakomybė.

Administracinė atsakomybė traukiami fiziniai asmenys, kuriems iki administracinio teisės pažeidimo padarymo buvo suėję šešiolika metų (ATPK 12 str.). Be to, administracinės atsakomybės subjektu gali būti ne tik fizinis asmuo (individualus subjektas), turintis bendrąjį administracinį teisinį ar specialųjį administracinį teisinį statusą, bet ir ūkio, ir kiti

¹¹⁰ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005, p. 183-184.

¹¹¹ *Ibid.*, p. 77.

¹¹² LAURINAVIČIUS, A. *Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas*: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003, p. 184.

kolektyviniai subjektai – juridiniai asmenys.¹¹³ Administracinės atsakomybės subjektas nėra pavaldus institucijai, pareigūnui, taikančiam administracinę atsakomybę, skiriančiam administracines nuobaudas, jų nesieja darbo santykiai. Taip pat, skirtingai nei tarnybinės atsakomybės atveju, administracinės atsakomybės subjektu gali būti ne tik Lietuvos Respublikos pilietis, bet ir užsienietis, asmuo be pilietybės. Be to, skirtingai nei drausminės atsakomybės atveju, už nepilnamečių tam tikrus padarytus administracinės teisės pažeidimus gali atsakyti kiti asmenys (tėvai, globėjai ar rūpintojai).

Baudžiamosios atsakomybės subjektu gali būti tiek fizinis, tiek ir juridinis asmuo. Dėl fizinio asmens amžiaus pasakytina, kad BK yra nustatytos dvi amžiaus ribos, nuo kurių nepilnamečiams gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, t. y. šešiolika ir keturiolika metų. BK 13 str. 2 d. yra pateiktas baigtinis nusikalstamų veikų, už kurias pagal baudžiamąjį įstatymą gali atsakyti asmuo, kuriam iki pavojingos veikos padarymo suėjo keturiolika metų, sąrašas.¹¹⁴ Svarbu tai, kad ne visi juridiniai asmenys gali būti nusikaltimo subjektai. Baudžiamojon atsakomybėn negali būti patraukta valstybė, savivaldybės, valstybės ir savivaldybės institucija ar įstaiga bei viešoji tarptautinė organizacija.¹¹⁵ Taip pat BK 20 str. 2 d. nustatytos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos, kurios yra privalomos. Be to juridinis asmuo atsako tik už tas nusikalstamas veikas, už kurių padarymą BK specialioje dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė. Pažymėtina, kad baudžiamoji atsakomybė yra išimtinai tik asmeninio pobūdžio. Baudžiamojon atsakomybėn gali būti patrauktas tik tas asmuo, kuris pats kaltai padarė nusikalstamą veiką. Baudžiamosios atsakomybės perkėlimas kitiems asmenims negalimas.

Civilinės atsakomybės subjektu gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, tiek ir valstybė. Pažymėtina, kad civilinės atsakomybės subjektas yra nepavaldus atsakomybę taikančiam subjektui.

Kalbant apie *materialinę atsakomybę*, minėta, kad skiriamos dvi materialinės atsakomybės rūšys: a) darbuotojo atsakomybė darbdaviui, ir b) darbdavio atsakomybė darbuotojui.¹¹⁶ Atsižvelgiant į materialinės atsakomybės rūšį, šios atsakomybės subjektu gali būti arba darbuotojas, arba darbdavys. Darbdavio materialinės atsakomybės subjektu yra darbdavys, t. y. įmonė, įstaiga, organizacija ar kita organizacinė struktūra, nepaisant

¹¹³ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 192.

¹¹⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 101.

¹¹⁵ *Ibid.*, p. 126.

¹¹⁶ MACIJAUŠKIENĖ, R. *Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje: mokomasis leidinys*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003, p. 8.

nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies bei veiklos pobūdžio, turinti darbinį teisingumą ir veiksnumą. Be to, darbdaviu taip pat gali būti kiekvienas fizinis asmuo, kurio teisingumas ir veiksnumas yra reglamentuojamas CK normomis (DK 16 str.). Pažymėtina, kad darbo teisė nenustato nepilnamečių riboto veiksnumo, taip pat ir kitų asmenų papildomos atsakomybės už padarytą žalą. Darbdaviui padarytus nuostolius įstatymo nustatyto dydžiu ir tvarka atlygina pats nepilnamečių darbuotojas.¹¹⁷ Taip pat reikia pabrėžti, kad materialinė atsakomybė galima tik esant visoms, jau aukščiau vardintoms materialinės atsakomybės sąlygoms, iš kurių viena – pažeidėjas ir nukentėjusioji šalis teisės pažeidimo metu buvo susiję darbo santykiais. Todėl akcentuotina, kad atsakomybės subjektas ir nukentėjusysis teisės pažeidimo metu turi būti susiję darbo teisiniais santykiais. Režiuojant tai, kas pasakyta, materialinė atsakomybė gali kilti tiek fiziniam asmeniui (paprastai darbuotojui), tiek ir juridiniam asmeniui (įmonė, įstaiga, organizacija ir kt.), tačiau būtinai atsakomybės subjektas ir nukentėjusysis pažeidimo metu turi būti susiję darbo teisiniais santykiais. Minėta drausminė atsakomybė gali būti tik individuali, taikoma darbuotojui - pažeidėjui. Tuo tarpu materialinė atsakomybė gali būti ir kolektyvinė, t. y. darbuotojų grupei.

Tarnybinė atsakomybė gali būti taikoma tik valstybės tarnautojui, t. y. fiziniam asmeniui, einančiam pareigas valstybės tarnyboje ir atliekančiam VTĮ 2 str. 1 d. nurodytą viešojo administravimo veiklą (VTĮ 2 str. 2 d.). Taigi, iš kitų darbuotojų valstybės tarnautojai išsiskiria ryšio su valstybe pobūdžiu: valstybės tarnautojas yra pilietis, esantis tarnybos santykiuose su viešosios valdžios, tai yra valstybės arba savivaldybės institucijomis ir jų pavedimu vykdomas viešosios valdžios funkcijas.¹¹⁸ Tarnybinė atsakomybė taikoma valstybės tarnautojui, siejamam su atsakomybę taikančiu subjektu lojalumo, ištikimybės valstybei santykiu. Ir tarnybinės atsakomybės subjektu gali būti tik toks fizinis asmuo, kuris turi Lietuvos Respublikos pilietybę, moka lietuvių kalbą, yra ne jaunesnis kaip aštuoniolikos metų, bet ne vyresnis kaip šešiasdešimt penkerių metų bei turi to lygio valstybės tarnautojo pareigoms eiti būtiną išsilavinimą (VTĮ 9 str. 1 d.). Taip pat įstatymas numato ir tam tikrus apribojimus, priimant į valstybės tarnautojo pareigas. Kaip matyti, tarnybinės atsakomybės subjektų ratas požymių, taikomų specialių reikalavimų subjektui prasme yra žymiai siauresnis nei kitų analizuojamų teisinių atsakomybių. Taigi, tarnybinė atsakomybė

¹¹⁷ NEKROŠIUS, I., *et al. Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 354.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977).

išsiskiria subjektais, kuriems ji taikoma, jų specialiu statusu, veiklos pobūdžiu, atliekamų funkcijų svarba ir reikšmingumu visuomenei.

Darytina išvada, kad darbuotojo materialinė atsakomybė darbdaviui pagal analizuojamą kriterijų yra labai panaši į drausminę atsakomybę. Lyginant su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis, panašumų galima rasti ir tuo aspektu, kad tiek administracinės, tiek ir baudžiamosios, civilinės ar tarnybinės atsakomybės subjektu gali būti tam tikro amžiaus sulaukęs fizinis asmuo. Be to, drausminė atsakomybė, kaip ir baudžiamoji, materialinė, tarnybinė atsakomybė, yra asmeninio pobūdžio. Be to, drausminės atsakomybės atveju jos subjektas ir atsakomybę taikantis subjektas yra susiję darbo teisiniais santykiais, darbo drausmę pažeidęs darbuotojas yra pavaldus atsakomybę taikančiam subjektui - darbdaviui. Šiuo aspektu drausminė atsakomybė susijusi su materialine atsakomybe.

7 kriterijus: atsakomybę taikantis subjektas.

Drausmines nuobaudas skiria darbdavys, kuriam yra pavaldus darbuotojas – pažeidėjas. *Drausminė atsakomybė* išsiskiria iš kitų teisinės atsakomybės rūšių tuo, kad drausminėn atsakomybėn traukia ir drausmines nuobaudas taiko pats darbdavys, o ne valstybė ar jos institucijos.

Administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėja ir administracines nuobaudas skiria daugelis teisės subjektų. *Administracinę atsakomybę* taiko: a) administracinės komisijos prie savivaldybių tarybų; b) savivaldybių seniūnijų kaimų vietovėse seniūnai; c) rajonų (miestų) apylinkių teismai (apylinkių teismų teisėjai); d) policija, valstybinės inspekcijos ir kiti įstatymų tam įgalioti organai (pareigūnai), pavyzdžiui, konkurencijos taryba (ATPK 216 str.). Apibendrinant, tenka pažymėti, kad administracinę atsakomybę taiko valstybės institucijos, pareigūnai, teismai, kuriems pažeidėjas darbo funkcijų vykdymo atžvilgiu nėra pavaldus.

Baudžiamąją atsakomybę taiko tik teismas. Nors pagrindinis organas, išsprendžiantis baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo klausimą, yra teismas, faktiškai nuo kitų teisėsaugos institucijų, pareigūnų ar net nukentėjusiojo priklauso, ar asmens veiksmai bus pripažinti neteisėtais ir ar jis bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Civilinę atsakomybę nukentėjusiosios šalies reikalavimu taiko teismas arba kita civilinį ginčą nagrinėjanti institucija. Tačiau atskirais atvejais atsakomybė gali būti nustatyta ir nesikreipiant į atitinkamus organus. Civilinei teisei būdinga tai, kad įstatymo numatytais

atvejais pats skolininkas gali pripažinti civilinę atsakomybę ir pats atlyginti padarytus nuostolius ar sumokėti netesybas. Tai atsakomybės taikymas be valstybės prievartos.¹¹⁹

Materialinę atsakomybę taiko žalą patyręs darbdavys ar ginčą nagrinėjantis organas: darbo ginčų komisija arba teismas.

Tarnybinės nuobaudas skiria valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo (VTĮ 30 str. 5 d.). Priklausomai nuo institucijos, skiriami tokie į karjeros valstybės tarnautojo pareigas priimančys asmenys: Seimo kancleris, kancleris, Vyriausybė, valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovai, teismo kancleris, teismo pirmininkas. Į įstaigų vadovų pareigas priima įstatymų įgaliotos institucijos, kiti atitinkami asmenys, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, aukštesnių pagal pavaldumą valstybės institucijų ir įstaigų vadovai, Ministras Pirmininkas, savivaldybės taryba, o į politinio asmeninio pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigas priima Seimo pirmininkas, Seimo pirmininko pavaduotojai ar jų įgalioti asmenys, Respublikos Prezidentas ar jo įgaliotas asmuo, Ministras Pirmininkas ar jo įgaliotas asmuo, ministras, Vyriausybė, savivaldybės meras (VTĮ 10 str.). Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tarnybinė atsakomybė taikoma tarnybinio hierarchinio pavaldumo tvarka ir atsakomybę taikančiu subjektu paprastai yra valstybės tarnautoją eiti pareigas priėmęs valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos vadovas.

Pagal subjektą, taikantį atsakomybę, drausminė atsakomybė artima materialinei atsakomybei, nes ir čia pats darbdavys esant tam tikroms sąlygoms gali priverstine tvarka išieškoti žalos atlyginimą iš darbuotojo darbo užmokesčio, tuo tarpu kitų teisinių atsakomybių atveju atsakomybę paprastai taiko konkrečios valstybės institucijos, pareigūnai.

8 kriterijus: poveikio priemonės ir jų teisiniai padariniai.

DK 237 str. numato tris *drausminių nuobaudų* rūšis: 1) pastaba; 2) papeikimas; 3) atleidimas iš darbo. Drausminė atsakomybė pasireiškia psichologinėmis (pastaba, papeikimas) ir organizacinėmis (atleidimas iš darbo) poveikio priemonėmis, nenumatant nei turtinių (pavyzdžiui, bauda), nei asmeninio pobūdžio (pavyzdžiui, areštas) nuobaudų. Taikant drausmines sankcijas, kai kurie autoriai pabrėžia, kad drausminė sankcija neturi būti tokia griežta kaip sankcija baudžiamosios atsakomybės atveju.¹²⁰ Atkreiptina, kad drausminė atsakomybė darbuotojui - pažeidėjui sukelia tam tikrą teisinę būseną – baustumą, kuri trunka visą drausminės nuobaudos galiojimo laiką, t. y. vienerius metus nuo jos paskyrimo dienos.

¹¹⁹ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*: vadovėlis. Kaunas: Vija, 1997, p. 426-427.

¹²⁰ WIDDERSHOVEN, R. Encroachment of Criminal Law in Administrative Law in the Netherlands [interaktyvus]. In *Electronic journal of comparative law*, 2002, vol 6.4 [žiūrėta 2008 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-25.txt>>.

Administracinės nuobaudos taip pat gali būti tiek psichologinio, tiek organizacinio pobūdžio, tačiau už administracinius teisės pažeidimus daugiausiai skiriamos turtinio bei asmeninio pobūdžio nuobaudos. Administracinį teisės pažeidimą padariusiam asmeniui gali būti skiriamos tokios administracinės nuobaudos: 1) įspėjimas; 2) bauda; 3) daikto, kuris buvo administracinio teisės pažeidimo padarymo įrankis arba tiesioginis objektas, ir pajamų, kurios buvo gautos administracinio teisės pažeidimo padarymu, konfiskavimas; 4) suteiktos asmeniui specialiosios teisės atėmimas; administracinis areštas; 5) nušalinimas nuo darbo (pareigų) (ATPK 21 str.). Pažymėtina, kad įstatymai gali nustatyti ir kitokias, nei minėtame straipsnyje išvardintos administracinės nuobaudos, rūšis. Drausminės atsakomybės įgyvendinimo priemonės yra nepalyginamai švelnesnės už administracines. Drausminės atsakomybės poveikio priemonės yra labiau psichologinio pobūdžio, skirtingai nei administracinės nuobaudos, kurios yra labiau turtinio, asmeninio pobūdžio. Be to, administracinės nuobaudos paskyrimas taip pat sukelia tam tikrą teisinę būseną – baustumą, tačiau jo teisiniai padariniai yra nepalyginti mažiau reikšmingi nei su teistumu baudžiamosios atsakomybės atveju siejami teisiniai padariniai.¹²¹

Baudžiamajai atsakomybei būdingos griežčiausios valstybinės prievartos priemonės. Ši teisinės atsakomybės rūšis įgyvendinama ne tik organizacinėmis ir turtinėmis, bet ir asmeninio pobūdžio priemonėmis. Atkreiptina, kad asmenims, padariusiems nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, BK 42 str. nenumatyta nei viena psichologinio pobūdžio poveikio priemonė. Suprantama, nes baudžiamoji atsakomybė taikoma už pavojingiausius teisės pažeidimus, sukeliančius žalingiausius padarinius. Už baudžiamąjį nusižengimą ar nusikaltimą skiriama bausmė, kurios pagrindinis tikslas – nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. BK numato tokias bausmių rūšis, kaip: laisvės atėmimas iki gyvos galvos, terminuotas laisvės atėmimas, areštas, laisvės apribojimas, bauda, viešieji darbai, teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas, viešųjų teisių atėmimas. Juridiniam asmeniui už padarytą nusikalstamą veiką numatomas juridinio asmens likvidavimas, veiklos apribojimas ar bauda. Akcentuotina, kad bausmė yra žymiai griežtesnė ir sukianti ypač žalingus teisinius padarinius valstybės prievartos priemonė lyginant su kitų teisinės atsakomybės rūšių atvejais taikomomis poveikio priemonėmis. Nepamirštant to, kad teismo paskirtos bausmės atlikimas užtraukia nuteistajam teisinės pasekmes – teistumą.¹²²

¹²¹ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005, p. 75.

¹²² ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 264.

Drausminės nuobaudos paskyrimas nesukelia tokių sunkių teisinių padarinių, kaip nuteisus asmenį bausme.

Civilinės atsakomybės priemonės yra civilinės teisinės sankcijos – įstatymo numatytos turtinės priverčiamojo pobūdžio priemonės, teismo taikomos pažeidėjui (skolininkui) siekiant kompensuoti turtinius kreditoriaus nuostolius, sukeliančius skolininkui nepalankius turtinius padarinius dėl pažeidimo.¹²³ Tad civiline atsakomybe teisės pažeidėjui sukeliamas turto netekimas ar jo sumažėjimas - dažniausiai dėl žalos, nuostolių atlyginimo, netesybų sumokėjimo. Taigi, civilinė atsakomybė pasireiškia turtinio pobūdžio poveikio priemonėmis.

Materialinė atsakomybė lemia turtinių sankcijų žalą padariusiam asmeniui - pažeidėjui pritaikymą. Turtui padarytą žalą galima atlyginti trimis būdais: a) gali būti atlyginama sunaikinto turto vertė; b) vietoj sunaikinto turto nukentėjusiajam galima perduoti tokios pat kokybės ir rūšies daiktą; c) jeigu turtas tik sužalotas, jis gali būti pataisytas arba jo pataisymo išlaidos gali būti atlygintos pinigais.¹²⁴ Kalbant apie neturtinę žalą, ji gali būti kompensuojama pinigais, tačiau darbuotojas ir darbdavys gali susitarti ir dėl kitokio neturtinės žalos atlyginimo. Dažniausiai žala atlyginama pinigais, išskaitant iš darbuotojo darbo užmokesčio tam tikras lėšas arba darbuotojui pačiam sumokant į darbdavio kasą ar pervedant į darbdavio nurodytą sąskaitą tam tikrą sumą. Tačiau šalims susitarus, t. y., darbdaviui sutikus, žalą darbuotojas gali atlyginti ir natūra.¹²⁵ Darbuotojo sužalojimo, mirties ar susirgimo profesine liga atveju žala paprastai atlyginama taip pat pinigais. Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima konstatuoti, kad tiek darbdavio, tiek ir darbuotojo materialinė atsakomybė grindžiama kompensaciniu principu, žala atlyginama piniginiu ekvivalentu ar natūra. Tad materialinės atsakomybės pritaikymas teisės pažeidėjui sukelia jam neigiamų turtinių pasekmių.

Už tarnybinį nusižengimą valstybės tarnautojui skiriama atitinkanti padaryto nusižengimo pobūdį *tarnybinė nuobauda*, dėl kurios valstybės tarnautojas patiria tam tikrų neigiamų padarinių. VTĮ 29 str. 3 d. numato, kad už tarnybinius nusižengimus valstybės tarnautojui gali būti skiriama viena iš šių tarnybinių nuobaudų: 1) pastaba; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) atleidimas iš pareigų. Ketvirtoji iš nurodytųjų tarnybinė nuobauda yra pati griežčiausia, ji gali būti skiriama už šiurkštų tarnybinį nusižengimą, taip pat už kitą tarnybinį nusižengimą, jei prieš tai jam nors kartą per paskutinius dvylika mėnesių buvo

¹²³ PAPIRTIS, L. A., et al. *Civilinė teisė*: bendroji dalis. II tomas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005, p. 136.

¹²⁴ MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 180.

¹²⁵ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 371.

taikyta tarnybinė nuobauda – griežtas papeikimas. Primintina, kad ne visiems valstybės tarnautojams yra taikomas VTĮ. Tarnybinės atsakomybės klausimai reguliuojami ir specialiais įstatymais (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas), ir drausmės statutais, nustatančiais platesnį drausminių nuobaudų rūšių sąrašą (pavyzdžiui, kvalifikacinio rango pažeminimas), procedūrinių nuobaudų skyrimo ypatumų. Šiuo aspektu tai artimiausia drausminei atsakomybei teisinės atsakomybės rūšis.

Atkreiptinas dėmesys, kad nei drausminės, nei tarnybinės atsakomybės požiūriu negali būti skiriama daugiau nei viena atitinkamai drausminė ar tarnybinė nuobauda už vieną ir tą patį teisės pažeidimą. Tuo šios atsakomybės skiriasi nuo baudžiamosios ar administracinės atsakomybės, kur gali būti taikoma pagrindinė ir papildoma nuobauda. Taip pat tiek drausminės, tiek ir tarnybinės atsakomybės poveikio priemonės DK ir VTĮ skleidžiasi panašiu nuobaudų sąrašu, VTĮ numatant tik viena rūšimi daugiau – griežtą papeikimą. Bendras administracinės, baudžiamosios ir drausminės, tarnybinės atsakomybės poveikio priemonių bruožas yra tas, kad jos taikomos siekiant priversti kaltą asmenį laikytis nustatytų elgesio taisyklių, taip pat prevenciškai daryti įtaką jam ir kitiems asmenims, kad nedarytų teisės pažeidimų.

9 kriterijus: procesinė (procedūrinė) atsakomybės taikymo tvarka.

Drausminės atsakomybės atveju nuobaudų skyrimo procedūras vykdo pats darbdavys. Drausminės atsakomybės taikymo tvarka numatyta ne tik DK, drausminės nuobaudos skyrimo procedūros gali būti numatytos darbo tvarkos taisyklėse, drausmės statutuose ar kituose norminiuose teisės aktuose. Pažymėtina, kad į drausminės atsakomybės priemonių skyrimą valstybė nesikiša ir, tik iškilus ginčui dėl drausminių nuobaudų teisėtumo, jį gali spręsti teismas.

Darbo drausmės pažeidimo tyrimas ir rezultatų įforminimas dažniausiai yra paprastesnis nei administracinio teisės pažeidimo, kuris paprastai įforminamas administracinės teisės pažeidimo protokolu.¹²⁶ *Administracinės nuobaudos* taikomos tiksliai pagal įstatymų nustatytas procedūras, kurios yra paprastesnės, operatyvesnės nei civiliniame ar baudžiamajame procese.

Baudžiamoji atsakomybė taikoma baudžiamojo proceso tvarka. Kadangi atskleisti nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus yra daug sudėtingiau, natūralu, kad ir baudžiamoji atsakomybė taikoma ne taip operatyviai. Paprastai čia reikalaujama atlikti daug

¹²⁶ ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 76.

sudėtingų procesinių veiksmų, baudžiamosios atsakomybės taikymas yra susijęs su sudėtingais baudžiamojo proceso veiksmiais. Tad baudžiamąją atsakomybę įgyvendina teismas baudžiamojo proceso tvarka, o drausminės atsakomybės atveju visas nuobaudų skyrimo procedūras, kurios gali būti numatytos ir drausmės statute ar kituose norminiuose teisės aktuose, vykdo pats darbdavys.

Civilinė atsakomybė taikoma civilinio proceso tvarka. Kalbant apie *materialinę atsakomybę*, darbuotojas padarytą žalą gali atlyginti gera valia šalių susitarimu natūra ar pinigais. Jei darbuotojas neatlygina žalos savanoriškai, tuomet darbdavys gali priverstine tvarka išieškoti žalos atlyginimą. Čia galimi du variantai: pirma, jei darbuotojo padaryta žala neviršija jo vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio dydžio, tai darbdavio nurodymu žalos atlyginimas gali būti išieškomas iš jo darbo užmokesčio. Minėtas nurodymas turi būti priimtas nepraėjus vienam mėnesiui nuo žalos paaiškėjimo dienos ir jis galimas tik jei darbo santykiai tarp šalių yra nenutrūkę arba nutrūkę, tačiau yra likę darbuotojui neišmokėtų sumų. Neesant minėtų sąlygų, materialinę atsakomybę taiko ginčą nagrinėjantis organas.

Tarnybinės atsakomybės taikymo procedūra yra labiau vidinė, specialiai komisijai ištyrus nusižengimo aplinkybes ir suformulavus tam tikrus pasiūlymus įstaigos vadovui arba aukštesnės pagal pavaldumą įstaigos vadovui, kurie ir priima galutinį sprendimą.¹²⁷ Šiame kontekste pažymėtina, kad valstybės tarnybos procesiniai (procedūriniai) santykiai gali būti reguliuojami poįstatyminiais aktais, tačiau taip, kad nebūtų konkurencijos su įstatyme nustatytu teisiniu reguliavimu.¹²⁸

Apibendrinant pažymėtina, kad drausminė atsakomybė pagal šį kriterijų išsiskiria iš kitų teisinės atsakomybės rūšių, nes visas drausminių nuobaudų skyrimo procedūras atlieka darbdavys, vadovaudamasis ne tik DK, bet ir darbo tvarkos taisyklėmis, drausmės statute ir kitais norminiais teisės aktais.

Drausminė atsakomybė išsiskiria iš kitų teisinės atsakomybės rūšių atsakomybės teisiniu pagrindu, teisės pažeidimo pobūdžiu, subjektais (tiek atsakomybę taikančiais, tiek teisės pažeidėjais), atsakomybės objektu, poveikio priemonėmis, įgyvendinimo forma bei tvarka. Nepaisant to, pagal pasirinktus kriterijus išanalizavus minėtas atsakomybės rūšis, rasta ne tik drausminės atsakomybės ir kitų teisinės atsakomybės rūšių skirtumų, bet ir sąsajų.

¹²⁷ *Ibid.*, p. 77.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas „Dėl konkursų į valstybės tarnautojo pareigas“ (Valstybės žinios, 2008, Nr. 10-350).

Svarbus ir kitas drausminės atsakomybės santykio su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis aspektas – **drausminės atsakomybės ir kitų teisinės atsakomybės rūšių taikymas už teisės pažeidimą, kuriuo padaroma žalos kompleksiniam kelių teisės šakų (normų) saugomam objektui.**

Kai teisės pažeidimu padaroma žalos kompleksiniam objektui, kurį saugo kelios teisės normos, teisinė atsakomybė atsiranda pagal kiekvieną teisės normą.¹²⁹ Pažymėtina, kad Konstitucijos 31 str. 5 d. nuostatoje atsispindi teisės principas *non bis in idem*: asmuo negali būti baudžiamas antrą kartą už tą patį teisės pažeidimą. Minėtas principas nereiškia, kad už teisės pažeidimą asmeniui apskritai negali būti taikomos skirtingos teisinės atsakomybės rūšys, taip pat, kad už nusikaltimą jam negali būti taikoma pagrindinė ir papildoma bausmė, o už administracinį teisės pažeidimą - pagrindinė ir papildoma administracinė nuobauda.¹³⁰

Kartu su drausmine atsakomybe dėl teisės pažeidimo, kuriuo pažeidžiamas ir atitinkamai kitų teisės normų saugomas objektas, gali kilti ir materialinė ar civilinė atsakomybė. Galima tokia situacija, kai drausminė nuobauda už teisės pažeidimą jau pritaikyta, o tuo pažeidimu darbuotojas darbdaviui padarė ir turtinės žalos. Tokiu atveju darbdaviui padaryta žala atlyginama nepriklausomai nuo to, ar darbuotojas traukiamas drausminėn atsakomybėn už veiką, kuria padaryta žala.¹³¹ Taigi drausminės nuobaudos paskyrimas neatleidžia teisės pažeidėjo nuo pareigos atlyginti padarytą žalą remiantis darbo teise ar atsakyti pagal kitų teisės šakų teisės normas.

Teisinėje praktikoje reikšmės turi klausimas dėl kitais įstatymais numatytos atsakomybės, pavyzdžiui, civilinės, drausminės atsakomybės realizavimo, kai atsakomybės pagrindą sudaro nusikalstama veika, už kurią asmuo patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Asmens nuteisimas už padarytą nusikalstamą veiką iš esmės nedraudžia spręsti kitos, su šia nusikalstama veika susijusios atsakomybės klausimų. Pavyzdžiui, nuteisus už nusikalstamą veiką, gali būti sprendžiamas nuteistojo atsakomybės už padarytą turtinę ar neturtinę žalą arba tokio asmens atleidimo iš darbo ar valstybės tarnybos ir kt. klausimas.¹³² Taigi, už neteisėtą pažeidimą gali būti įgyvendinta be baudžiamosios atsakomybės ir drausminė atsakomybė, taip pat kitų teisinės atsakomybės rūšių atsakomybės.

¹²⁹ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*: vadovėlis. 2-asis papild. ir patais.leid. Vilnius: Justitia, 2004, p. 454.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gegužės 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 130² straipsnio (1994 m. liepos 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2001, Nr. 39-1373).

¹³¹ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 347.

¹³² ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 30.

Kalbant apie drausminės ir administracinės atsakomybės taikymą už teisės pažeidimą, kuriuo padaroma žalos darbo ir administracinės teisės atitinkamų normų saugomam objektui, pateiktinas toks pavyzdys: darbuotojas (įmonės vairuotojas) darbo metu vykdydamas savo darbo funkcijas (vairavo transporto priemonę, tikslu pristatyti krovinį) buvo neblaivus ir jam už transporto priemonės vairavimą apsvaigus nuo alkoholio policijos pareigūnas pritaikė ATPK nustatytą administracinę nuobaudą - baudą. Gali iškilti klausimas, ar darbuotojui pritaikyta ATPK nustatyta sankcija neužkerta kelio darbuotojui taikyti drausminę nuobaudą - atleidimą iš darbo. Pažymėtina, kad ATPK nustatytos sankcijos pritaikymas paprastai neturi įtakos, spendžiant drausminės atsakomybės klausimą. Tačiau jei aptariamam atveju darbuotojui būtų paskirta administracinė nuobauda – teisės vairuoti transporto priemonę atėmimas, o įmonė darbuotoją priėmė tik vairuotojo pareigoms, tuomet paskirta administracinė nuobauda neišvengiamai darys įtaką: darbdavys arba pritaikys drausminę nuobaudą – atleidimą iš darbo, arba geranoriškai norėdamas išsaugoti gerą darbuotoją, pasiūlys jam kitą darbą. Kaip matyti, greta drausminės atsakomybės gali būti taikoma ir administracinė atsakomybė.

DK 235 str. 2 d. 7 p. numato atvejį, kai teisės pažeidimas gali užtraukti ne tik drausminę atsakomybę, bet ir administracinę ar baudžiamąją. Veikos, turinčios vagystės, sukčiavimo, turto pasisavinimo arba iššvaistymo, neteisėto atlyginimo paėmimo požymių, gali būti laikomos šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu nepriklausomai nuo to, ar dėl šių veikų buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas (BPK 166 straipsnis) ir ar buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas (ATPK 259 straipsnis).¹³³

Drausminės ir tarnybinės atsakomybės taikymas tam pačiam asmeniui už pažeidimą tuo pat metu negalimas todėl, kad iš esmės skiriasi šių atsakomybių subjektai, jų teisinis statusas. Tai daugiausia ir lemia vienos arba kitos teisinės atsakomybės taikymą.

Apibendrinant tai, kas buvo pasakyta, galima tvirtai teigti, kad kartu gali eiti drausminė ir administracinė atsakomybė, drausminė ir baudžiamoji atsakomybė, drausminė ir civilinė atsakomybė, drausminė ir materialinė atsakomybė. Tačiau be drausminės atsakomybės dėl vieno teisės pažeidimo pažeidėjui gali kilti ir net keletas kitų teisinės atsakomybės rūšių (pavyzdžiui, greta drausminės ir baudžiamoji bei materialinė atsakomybė).

¹³³ LAT teisėjų Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 45 „Dėl darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą pagal Darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 1 ir 2 punktus, taikymo teismų praktikoje“ (Teismų praktika, 2004, Nr. 21).

IŠVADOS

Išsprendus magistro darbe iškeltus uždavinius, galima suformuluoti šias išvadas:

1. Teisės teorijoje pateikiamas tradicinis teisinės atsakomybės rūšių sąrašas nėra išsamus. Didėjanti teisinių santykių įvairovė ir jų dinamika lemia naujų teisinės atsakomybės rūšių susiformavimą, todėl greta įprastai mokslinėje literatūroje minimos administracinės, baudžiamosios, civilinės, drausminės, materialinės atsakomybės reikia nurodyti tarnybines, konstitucines ir kitas teisinės atsakomybės rūšis.

2. Lietuvos darbo teisės teorijoje nėra bendros nuomonės dėl drausminės atsakomybės sąvokos. Atskiri teisės mokslininkai pateikia tik lakoniškus, neišsamius šios teisinės atsakomybės apibrėžimus. Taigi, **drausminė atsakomybė** turėtų būti apibrėžiama kaip savarankiška teisinės atsakomybės rūšis, kurią taiko darbdavys darbuotojo atžvilgiu už jo padarytą darbo drausmės pažeidimą, paskirdamas jam drausminę nuobaudą, laikantis DK ir kituose norminiuose teisės aktuose nustatytos tvarkos. Tai kartu ir individuali darbuotojo pareiga atsakyti už padarytą darbo drausmės pažeidimą ir patirti neigiamus drausminių nuobaudų taikymo padarinius.

3. Taikant drausminę atsakomybę, darbo drausmės pažeidimas turi būti ne tik padarytas, bet ir atsakomybė pritaikyta darbo teisinių santykių tarp darbuotojo – pažeidėjo ir darbdavio galiojimo metu – pati drausminė atsakomybė galima tik esant darbo teisiniams santykiams. Taip pat darbo drausmės pažeidimas turėtų būti susijęs su darbo funkcijų atlikimu.

4. Skiriami drausminės atsakomybės principai: 1) atsakomybės teisėtumas; 2) atsakomybės viešumas darbuotojui – pažeidėjui ir kolektyvui; 3) atsakomybės teisingumas; 4) vienkartinis patraukimas drausminėn atsakomybėn už vieną ir tą patį darbo drausmės pažeidimą; 5) atsakomybės proporcingumas; 6) atsakomybės tikslingumas; 7) atsakomybė tik už priešingą teisei veiką; 8) atsakomybė už kaltą veiką. Visi šie principai yra ne tik glaudžiai susiję, bet ir turi ypatumų teisės teorijoje nurodomų bendrųjų teisinės atsakomybės principų atžvilgiu.

5. Pagal pasirinktus kriterijus palyginus drausminę atsakomybę su administracine, baudžiamąja, civiline, materialine ir tarnybine atsakomybe, konstatuotina:

a) Darbo drausmės pažeidimas įstatyme formuluojamas beveik analogiškai, kaip ir tarnybinis nusižengimas.

b) Atsakomybės subjekto nekaltumo prezumpcijos atžvilgiu drausminei atsakomybei artima administracinė bei baudžiamoji atsakomybė, minėtų atsakomybių atveju pažeidėjo kaltę turi įrodinėti atitinkamai ar darbdavys, ar teismas, ar kitas subjektas.

c) Drausminės atsakomybės tikslas yra panašus į administracinės, baudžiamosios ir tarnybinės atsakomybės tikslus. O pagal teisės pažeidimo objektą drausminė atsakomybė išsiskiria iš visų analizuotų teisinių atsakomybių.

d) Darbuotojo materialinė atsakomybė pagal subjektą, taikantį atsakomybę, yra labai panaši į drausminę atsakomybę, tuo tarpu kitų teisinių atsakomybių atveju atsakomybę paprastai taiko kompetetingos valstybės institucijos, pareigūnai. Drausminė atsakomybė, kaip ir baudžiamoji, materialinė, tarnybinė atsakomybė, yra individualaus pobūdžio. Be to, drausminės atsakomybės subjektas ir atsakomybę taikantis subjektas yra susiję darbo teisiniais santykiais, darbo drausmę pažeidęs darbuotojas yra pavaldus atsakomybę taikančiam subjektui (darbdaviui). Šiuo aspektu drausminė atsakomybė susijusi su materialine atsakomybe.

e) Ir drausminės, ir tarnybinės atsakomybės požiūriu negali būti skiriama daugiau nei viena atitinkamai drausminė ar tarnybinė nuobauda už vieną ir tą patį teisės pažeidimą. Tuo šios atsakomybės skiriasi nuo baudžiamosios ar administracinės atsakomybės. Taip pat įstatymai pateikia labai panašų drausminių ir tarnybinių nuobaudų sąrašą.

f) Skirtingai nei kitų analizuotų teisinės atsakomybės rūšių atveju, visas drausminių nuobaudų skyrimo procedūras vykdo darbdavys.

6. Už teisės pažeidimą, kuriuo padaroma žalos kelių teisės šakų (teisės normų) saugomiems objektams, drausminė atsakomybė gali būti taikoma nepriklausomai nuo to, ar taikoma (-yta) administracinė, baudžiamoji, civilinė, materialinė atsakomybė. Be drausminės atsakomybės drauge pažeidėjui gali būti taikomos ir net kelios kitos teisinės atsakomybės rūšys.

LITERATŪRA

I. TEISĖS NORMINIAI AKTAI

1) Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014).

Kodeksai

2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569).
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341).
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340).
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741).
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).
7. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1).

Kiti įstatymai

8. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632);
9. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927).
10. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 81-1514, 2003, Nr. 42-1919).
11. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento statuto patvirtinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3101).
12. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130; 2002, Nr. 45-1708).
13. Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 7-140).

14. Lietuvos Respublikos Seimo statutas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 15-249; 1999, Nr. 5-97).

Pojstatyminiai aktai

15. Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1 R - 345 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“ (Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4681).
16. Susisiekimo ministerijos 1998 m. sausio 12 d. įsakymas Nr. 12 „Dėl Tarnybos Lietuvos Respublikos vidaus vandenų laivuose statuto patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 1998, Nr. 12-283).
17. Susisiekimo ministerijos 1996 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. 364 „Dėl Tarnybos Lietuvos Respublikos jūrų laivuose statuto patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 1996, Nr. 121-2858).
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 24 d. nutarimas Nr. 118 „Dėl Lietuvos geležinkelių transporto darbuotojų drausmės statuto patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-225).

2) Tarptautinės sutartys:

19. 1995 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987).

II. SPECIALIOJI LITERATŪRA

1) Spausdintinės monografijos, vadovėliai, knygos:

Lietuvių kalba

20. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 2-asis papild. leid.* Vilnius: Eugrimas, 1998. 479 p. ISBN 9986-752-42-6.
21. ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. 271 p. ISBN 9955-557-41-9.
22. BIRMONTIENĖ, T., *et al. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis. 2-asis leid.* Vilnius: LTU Leidybos centras, 2002. 919 p. ISBN 9955-442-61-1.
23. ČIOČYS, P. A. *Teisės pagrindai: mokomoji knyga. 2-asis papild. ir atnauj. leid.* Vilnius: Vilniaus vadybos kolegijos leidykla, 2000. 303 p. ISBN 9986-9349-1-5.
24. DAMBRAUSKAS, A.; NEKRAŠAS, V.; ir NEKROŠIUS, I. *Darbo teisė: vadovėlis.* Vilnius: Mintis, 1990. 355 p. ISBN 5-417-00416-2.

25. DAMBRAUSKIENĖ, G., et al. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004. 574 p. ISBN 9955-616-03-2.
26. LAURINAVIČIUS, A. *Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas*: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. 399 p. ISBN 9955-563-57-5.
27. MACIJAUSKIENĖ, R. *Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje*: mokomasis leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. 49 p. ISBN 9955-563-22-2.
28. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995. 459 p. ISBN 9986-567-04-1.
29. MIKELĖNIENĖ, D.; ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Kn. 1. Vilnius: Justitia, 1999. 279 p. ISBN 9986-567-23-8.
30. NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008. 544 p. ISBN 978-9955-30-027-4.
31. PAPIRTIS, L. A., et al. *Civilinė teisė: bendroji dalis*. II tomas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. 250 p. ISBN 9955-19-019-1.
32. PETKEVIČIUS, P. *Administracinė atsakomybė*. Vilnius: Justitia, 1996. 111 p. ISBN 9986-567-08-4.
33. ŠEDBARAS, S. *Administracinė atsakomybė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005. 343 p. ISBN 9986-567-94-7.
34. TIAŽKIJUS, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*: monografija. T. 1. Vilnius: Justitia, 2005. 496 p. ISBN 9955-616-13-X;
35. TIAŽKIJUS, V.; PETRAVIČIUS, R.; ir BUŽINSKAS, G. *Darbo teisė*. Vilnius: Justitia, 1999. 413 p. ISBN 9986-567-24-6.
36. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2000. 375 p. ISBN 9986-567-41-6.
37. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis*. 2-asis papild. ir patais. leid. Vilnius: Justitia, 2004. 525 p. ISBN 9955-313-07-5.
38. VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 2000. 253 p. ISBN 9986-567-35-1.
39. VANSEVIČIUS, S. *Teisės teorija: mokomoji priemonė*. Vilnius: VU leidykla, 1998. 64 p. ISBN 9986-19-318-4.

40. VITKEVIČIUS, P., *et al. Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vijusta, 1997. 459 p. ISBN 9986-9099-1-0.

Rusų kalba

41. СЫРОВАТСКАЯ, Л. А. *Трудовое право: учебник*. 2-е изд. Москва: Юристъ, 1998. 308 с. ISBN 5-7975-0134-1.
42. ЛИВШИЦ, Р. З. *Теория права: учеб. для студентов юрид. высш. учеб. заведений*. Москва: БЕК, 1994. 208 с. ISBN 5-85639-040-7.
43. ЛУШНИКОВА, М. В.; и ЛУШНИКОВ, А. М. *Курс трудового права: учебник*. Том II. Москва: Проспект, 2004. 608 с. ISBN 5-98032-499-2.

2) Spausdintiniai serialiniai leidiniai ir spausdintinių serialinių leidinių straipsniai:

44. BAGDANSKIS, T. Darbdavio materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2003, t. 40 (32), 74-84 p. ISSN 1392-6195.
45. *Darbo teisės žinynas*. Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. 2001- . [Vilnius]: UAB „Verslo žinios“, [2003]. 1 segtuvas. ISBN 9955-460-08-3.
46. TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. *Justitia*, 2004, nr. 1 (49), 46-56 p. ISSN 1392-5709.
47. POVILAITIENĖ, I. Valstybės tarnyba: kai kurios atskyrimo nuo darbo teisinių santykių ir darbo įstatymų taikymo ribų nustatymo problemos Lietuvoje. *Teisė*, 2004, t. 53, 140-151 p. ISSN 1392-1274.

3) Kita specialioji literatūra:

48. CORDONA, F. *Scope of Civil Services in European Countries. Trends and Developments*. Seminar at the European Institute of Public Administration [interaktyvus]. Maastricht, November 13-14, 2000 [žiūrėta 2008 m. sausio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/44/33/1850438.pdf>>.
49. BAGDANSKIS, T. *Materialinės atsakomybės problemos darbo teisiniuose santykiuose* [rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2005. 225 p. Npublikuotas dokumentas saugomas Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje.
50. ОРЛОВСКИЙ, Ю. П., *et al. Словарь по трудовому праву*. Москва: Бек, 1998. 575 с. ISBN 5-85639-217-5.
51. VĖGELIS, V. Darbo drausmės institutas naujajame Lietuvos Respublikos darbo kodekse. In *Darbo teisė suvienytoje Europoje*. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Forzacas, 2004. 369-375 p. ISBN 9955-9702-0-0.

52. WIDDERSHOVEN, R. Encroachment of Criminal Law in Administrative Law in the Netherlands [interaktyvus]. In *Electronic journal of comparative law*, 2002, vol 6.4 [žiūrėta 2008 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-25.txt>>.

4) Teisės aktų komentarai:

53. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis. Kn 1.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. 568 p. ISBN 9955-557-53-2.

54. BUDBERGYTĖ, R.; ŠAKOČIUS, A.; ir ŽILINSKAS, D. *Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras.* Vilnius: Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004. 230 p. ISBN 9955-9695-0-4.

55. NEKROŠIUS, I., *et al.* *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras: I dalis: bendrosios nuostatos; II dalis: kolektyviniai darbo santykiai. Pirmas tomas.* Vilnius: Justitia, 2003. 287 p. ISBN 9986-567-86-6.

56. NEKROŠIUS, I., *et al.* *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras: III dalis: individualūs darbo santykiai. Antras tomas.* Vilnius: Justitia, 2004. 622 p. ISBN 9955-616-00-8.

57. NEKROŠIUS, I., *et al.* *Lietuvos TSR Darbo įstatymų kodekso komentaras.* Vilnius: Mintis, 1978. 387 p.

III. PRAKTINĖ MEDŽIAGA

1) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai:

58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas „Dėl konkursų į valstybės tarnautojo pareigas“ (Valstybės žinios, 2008, Nr. 10-350).

59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gegužės 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 130² straipsnio (1994 m. liepos 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2001, Nr. 39-1373).

60. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977).

2) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimai ir nutartys:

61. LAT teisėjų Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 45 „Dėl darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą pagal Darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 1 ir 2 punktus, taikymo teismų praktikoje“ (Teismų praktika, 2004, Nr. 21).
62. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 1 d. nutartis c. b. *R. D. v. UAB „Idemus“*, Nr. 3K-3-42/2008, kat. 15.3; 15.4.
63. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 28 d. nutartis c. b. *J. Ch. v. individuali L. Š. įmonė „Meškėnas“*, Nr. 3K-3-560/2007, kat. 11.9.10.8; 11.10.
64. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 21 d. nutartis c. b. *L. V. v. AB „Vakarų skirstomieji tinklai“*, Nr. 3K-3-674/2006, kat. 15.3.1; 15.4.
65. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. *G. Z. v. AB „Parex bankas“*, Nr. 3K-3-499/2006, kat. 15.3.2; 22.8.
66. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. *G. K. v. UAB „Baltijos parkai“*, Nr. 3K-3-351/2006, kat. 11.9.10.8; 15.3.2; 16.2.4.
67. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 25 d. nutartis c. b. *R. K. v. Zarasų rajono savivaldybės taryba*, Nr. 3K-3-59/2006, kat. 11.9.10.8; 15.4.
68. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 2 d. nutartis c. b. *Advokatas S. Vaišnoras v. R. Spiečio firma „Eisena“*, Nr. 3K-3-349/2004, kat. 88, 115.
69. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 22 d. nutartis c. b. *Irena Jundulienė v. VšĮ „Plungės rajono pirminės sveikatos priežiūros centras“*, Nr. 3K-3-208/2004, kat. 2.4.3.12.
70. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis c. b. *Olegas Rysis ir kiti v. VšĮ Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-16/2004, kat. 39.6.2.12..
71. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. *Vytas Pagačiauskas v. Jonavos rajono savivaldybės administracija*, Nr. 3K-3-1154/2003, kat. 2.4.3.12.
72. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Urticae“ v. Kauno žydų religinė bendruomenė*, Nr. 3K-3-1054/2003, kat. 39.2.4.
73. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 23 d. nutartis c. b. *Nijolė Mikalauskienė v. VšĮ „Vilniaus kraujo centras“*, Nr. 3K-3-143/2002, kat. 8.2.1.
74. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 25 d. nutartis c. b. *Gleb Skokov v. UAB „Geola“*, Nr. 3K-3-740/2001, kat. 2.4.3.6; 8.2.1; 95.1; 107.1.

75. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 6 d. nutartis c. b. *Albinas Čuprinskas v. VšĮ „Vilniaus kraujo centras“*, Nr. 3K-3-694/2001, kat. 2.3.2; 2.4.3.13; 8.2.1.
76. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 31 d. nutartis c.b. *Aldona Čiužaitė v. Kauno Jono Basanavičiaus vidurinė mokykla*, Nr. 3K-3-135/2001, kat. 8.2.1.
77. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. balandžio 12 d. nutartis c. b. *H. Juchnevičius v. Vilniaus miesto valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-50/1999, kat. 32.

3) Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo sprendimai:

78. LVAT 2005 m. spalio 5 d. sprendimas a. b. *A. B. v. Kupiškio rajono policijos komisariatas*, Nr. A-15-1480/2005, procesinio sprendimo kat. 16.4.

SANTRAUKA

Drausminės atsakomybės sąvoka ir jos santykis su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis

Magistro darbo tikslas – atskleidus ir išanalizavus pagrindinius drausminės atsakomybės bruožus (ypatumus), palyginti drausminę atsakomybę su administracine, baudžiamąja, civiline, materialine ir tarnybine atsakomybe. Magistro darbe analizuojama problematika, susijusi su drausminės atsakomybės sąvoka, drausminės atsakomybės principais, drausminės atsakomybės santykio su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis (administracine, baudžiamąja, civiline, materialine ir tarnybine atsakomybe) atskleidimu ir analize. Minėti klausimai Lietuvos teisės literatūroje yra mažai nagrinėti, pasigendama Lietuvos teisės mokslininkų diskusijos drausminės atsakomybės sąvokos klausimu, lygiai taip pat ir išsamesnės drausminės atsakomybės santykio su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis analizės. Todėl darbe formuluojama originali drausminės atsakomybės sąvoka, siūloma ją apibrėžti kaip savarankišką teisinės atsakomybės rūšį, kurią taiko darbdavys darbuotojo atžvilgiu už jo padarytą darbo drausmės pažeidimą, paskirdamas jam drausminę nuobaudą, laikantis Darbo kodekso ir kituose norminiuose teisės aktuose nustatytos tvarkos. Taip pat ketvirtoje magistro darbo dalyje, pasitelkus atitinkamus kriterijus, tiriamas drausminės atsakomybės santykis su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis, atkreipiamas dėmesys ir į kitus šio santykio aspektus.

SUMMARY

The Concept of Disciplinary Liability and its Relation with Other Types of Legal Liability

The goal of master work is to reveal and to analyze the peculiarities of disciplinary liability, also to compare the disciplinary liability with administrative, criminal, civil, legal liability according to labour law and state service liability. The master work deals with the problems that are related to the concept of disciplinary liability, the legal principles of disciplinary liability and the finding of the disciplinary relation with other types of legal liability (administrative, criminal, civil, legal liability according labour law and state service liability). Unfortunately, there is no Lithuanian law academics discussion related with the disciplinary liability concept, equally there is no comprehensive analyze of disciplinary liability relation with other types of legal liability in legal literature. Therefore the master work formulates the original concept of disciplinary liability. The author suggests to define disciplinary liability as the separate type of legal liability, which can be applied only by the employer to the employee who has committed a breach of labour discipline, thereby the employer imposes a disciplinary sanction according to procedures, which are defined by the Labour Code and other laws, legal acts. Moreover, in the fourth part of the master work, author pays attention not only to the original finding of the disciplinary relation with administrative, criminal, civil, legal liability according labour law and state service liability, but also to the other aspects of this relation.